

*Проблеми розвитку
гуманітарних наук в
контексті глобальних
трансформацій сучасного
комунікаційного простору*

ЗБІРНИК МАТЕРІАЛІВ

**Всеукраїнської науково-практичної конференції
студентів та молодих науковців
ХАРКІВ, 28 жовтня, 2022**

Редакційна колегія

- МИГУЩЕНКО Руслан Павлович - д.т.н., професор, проректор з науково-педагогічної роботи НТУ «ХП», заст. голови оргкомітету
- КШЕНСЬКИЙ Андрій Володимирович - д.т.н., професор, декан факультету соціально-гуманітарних технологій, заст. голови оргкомітету
- БАДАН Антоніна Анатоліївна - к.філол.н., професор, зав. кафедри ділової іноземної мови та перекладу НТУ «ХП», заст. голови оргкомітету
- Відповідальний секретар: Самаріна В. В., к.філол.н., доцент

Зміст

АГІБАЛОВА Т. М., АЛПАТОВА О. В. Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут» До питання міжкультурного діалогу як провідного чинника сучасної освіти	5
АХМЕТОВА Аліна <i>Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут»</i> Особливості перекладу сучасної фінансової термінології з англійської мови українською	9
БОНДАРЕНКО Олександра <i>Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут»</i> Банківський термін як основна одиниця банківської терміносистеми англійської мови: класифікація та структурно-семантичні особливості терміну в межах перекладознавства	14
ДОНЕЦЬ Д. В. <i>Комунальний заклад «Харківська гуманітарно-педагогічна академія»</i> Убіквітарне середовище як явище для формування та покращення мовленнєвих компетенцій	19
ЗИМА Ольга <i>Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут»</i> Лексико-граматичні особливості юридичних текстів	21
КАРАМИШЕВА Дарина <i>Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут»</i> Проблема оптимізації фразеологічних одиниць в сучасному англо-українському перекладі (на матеріалі художніх текстів)	26
ЛОБАЧ Валерія <i>Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут»</i> Лексико-граматичні особливості перекладу патентів Великобританії	30
МАРАХОВСЬКА Дарина <i>Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут»</i> Терміносистема економіки в англійській мові: структура й особливості перекладу	35
ПОДЛОЗНА Аліса <i>Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут»</i> Особливості перекладу юридичних документів договірного характеру	40
СЕЗАВАР Сайєді Джандагі Д.С. <i>Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут»</i> Специфіка та проблематика перекладу англомовних слів-реалій у сучасних науково-технічних текстах	44
СОКОРЕВА Анна <i>Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут»</i> Лексичні трансформації в перекладі патентної документації США українською мовою	51
ХАЗІЄВ Арсеній <i>Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут»</i> Медична термінологія і лексика сфери охорони здоров'я: перекладознавчий аспект	55

ШКУРЧЕНКО Анастасія *Національний* *технічний* **62**
університет *«Харківський політехнічний інститут»*
Метафорична точність: образність поезії Вільяма Блейка та її
відтворення під час перекладу

Агібалова Т. М., Алпатова О. В.
До питання міжкультурного діалогу
як провідного чинника сучасної освіти

*Національний технічний університет «Харківський політехнічний
інститут»,*

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна, Харків

Постановка проблеми. Міжкультурна комунікація на сьогоднішній день є одним із найактуальніших соціальних феноменів, оскільки уможливорює процес культурного обміну між представниками різних етнічних груп. Почуття, мислення, форми поведінки, вироблені індивідом упродовж життя в соціумі, складають його культурний світогляд, який реципієнтами комунікативної функції сприймається саме через мову. Головною метою міжкультурної комунікації є адаптація адресата/співрозмовника, який походить з іншого етнічного, а отже соціального й, можливо, релігійного середовища, до культури й мови іншої країни.

Водночас там, де виникає потреба відійти від традиційної моделі комунікативної поведінки (наприклад, у повсякденній міжкультурній взаємодії в полімовному студентському середовищі, учасники якого в рідній країні переважно користуються однією національною мовою), досить часто можуть виникати проблеми й непорозуміння, пов'язані як із вербальними, так і невербальними розбіжностями в поведінці, що визначає **мету й актуальність** дослідження проблеми. Так, ступінь міжкультурної толерантності індивіда вимірюється в категоріях його національної картини світу й може варіюватися від 1) утилітарного ставлення однієї культури до іншої, 2) неприйняття однієї культури іншою до 3) взаємодії культур між собою як рівноцінними суб'єктами. Саме третій варіант визначено дослідниками як ключову передумову ефективного міжкультурного діалогу [3, с. 159].

Виклад основного матеріалу. Нестача міжкультурної обізнаності й

культурні непорозуміння можуть стати серйозною проблемою, оскільки відвертають і відволікають студентів від навчання, залишаючи їх наодинці з відчуттям власної нікчемності й недолугості. Тому аби уникнути ситуації знеохочення й демотивації, сучасні навчальні заклади пропонують різноманітні підходи й засоби, і наразі однією з найбільш затребуваних систем вищої освіти є двомовне навчання, яке користується популярністю серед студентів у нашій країні й за кордоном.

Сучасні антропологічні студії акцентують увагу на дослідженні різних видів діяльності особистості, яка є мультифункціональною в глобалізованому суспільстві, отже, за сучасними вимогами, добре володіє більш, ніж однією мовою. Відповідно, ці вимоги формують попит на ринку праці. Така орієнтація на бімовність або мультимовність створила новий напрям у психолінгвістичній сфері цієї проблеми, так само як і відкрили новий простір для вивчення її в аспекті міжкультурної комунікації. Так, припущення, що білінгви успішніше ідентифікують й інтерпретують об'єкти іншої культури, стало реальним фактом завдяки прицільному вивченню цього питання лінгвістами. Показовий експеримент щодо сприйняття іншої мови білінгвами й монолінгвами було проведено доктором Атанасопулосом і групою вчених у 2015 році (Athanasopoulos et al., 2015). Дослідники закодували певні слова в одиниці неіснуючої мови, потім учасників попросили розшифрувати повідомлення, що містяться в цих символах, аби дізнатися їх справжнє значення. Найкращий результат показали білінгви, які, за власними словами, не намагалися аналізувати чи порівнювати корені і флексії, а діяли інтуїтивно.

У ході численних експериментів науковці з лабораторії доктора Атанасопулоса також дійшли висновку, що білінгви, які володіють іноземними мовами, швидше й вправніше переходять з однієї мови на іншу. Двомовним учасникам, які були розділені на дві групи, було запропоновано переказати інформацію, подану обома мовами. Принцип розподілу визначався за тією мовою, яка була першою, тобто рідною, і мовою, що була другою, але засвоєною на дуже високому рівні. Так, у одній групі першою мовою була

англійська, другою – німецька, в іншій групі навпаки – першою була німецька, а другою – англійська. Результати спостережень довели, що незалежно від того, яка мова була для них рідною, респонденти використовували англійську мову, щоб переказати частину інформації, представленої англійською мовою, і застосовували німецьку до німецької частини без будь-яких затримок і вагань.

Виходячи з нашого педагогічного досвіду ми маємо відзначити, що двомовні студенти (китайсько-англійські білінгви, арабо-англійські білінгви, україно-англійські й україно-німецькі білінгви) досягають кращих результатів із гуманітарних дисциплін, ніж їх одномовні одногрупники. Вони рідко розчаровуються через пересічні невдачі під час засвоєння цільової мови. Розуміючи, що ідентифікація так званих чистих білінгвів є завданням підвищеної складності (через те, що з одного боку, існують різні критерії щодо визначення цього поняття, а з іншого – різнобічне тестування потрібне протягом тривалого часу) і оскільки ми не плануємо досліджувати теоретику цього питання в рамках нашої розвідки, як двомовних ми розглядаємо тих студентів, які добре володіють обома мовами, мають здатність швидко й вправно переключатися з першої мови на другу, демонструють це упродовж занять і взаємодії з іншими учасниками навчального процесу, можуть підтвердити свій рівень високими балами на міжнародних мовних іспитах і мають відповідні сертифікати на підтвердження цього. Натомість одномовними ми вважаємо студентів, які не використовують другу мову поза класом і мають проблеми зі спілкуванням цією мовою з рештою оточення.

Потреба в міжкультурній обізнаності визначає навчальну програму в університетах. Студентам медичного, юридичного й технічного факультетів лекції читаються англійською і рідною мовами. На думку дослідників, це пов'язано з тим, що в такий спосіб «засади міжкультурної комунікації засвоюються опосередковано через включення до програми навчання таких курсів, як Британські й американські студії, Культура англомовних країн, Соціолінгвістика, Країнознавство англомовних країн, Фонетика, Англійська

література, Фольклористика, Історія [2].

Студенти, які готові отримати стільки ж знань і навичок з другої мови, скільки вони мають у рідній, не тільки краще навчаються в університетах, але й показують вищі результати у вдосконаленні своїх інтелектуальних здібностей у подальшому розвитку кар'єри. Також згідно з психолінгвістичними спостереженнями, хоча білінгвізм не захищає людей з діагнозом хвороба Альцгеймера від такого самого рівня враження медіальної скроневої кори, як у одномовних, проте доведено, що вони мають суттєву перевагу: на стадії відновлення й реабілітації вони функціонують на кращому рівні й ліпше справляються з наслідками хвороби [1].

Висновки. Міжкультурний діалог є однією з численних ознак глобалізованого суспільства, це має бути враховано освітніми установами, які функціонують на сучасному ринку освітніх послуг. І саме тому більшою мірою виграють університети, що пропонують модель двомовного навчання, коли певний перелік дисциплін викладається другою мовою (найчастіше англійською), це сприяє розвитку міжкультурної компетентності й розширює кар'єрний потенціал молодого покоління.

Література:

1. Bialystok, E. (Interviewee) & Fox, K. (Interviewer) (2011). Bilingual brains are more healthy. The Guardian. June 12.
2. Lazar, I. (2001). Incorporating intercultural communicative competence in pre- and in-service language teacher training. Strasbourg: European Centre for Modern Languages, Council of Europe Publishing.
3. Скубішевська Т. С. Роль мовних стратегій у міжкультурній комунікації // Мультиверсум: Філософський альманах. 2004. №43. С. 57–64.

Ахметова А. Р.

**Особливості перекладу сучасної фінансової термінології з
англійської мови українською**

*Національний технічний університет «Харківський політехнічний
інститут», м. Харків*

На сьогоднішній день фінансовий сектор займає одне з провідних місць у галузі економіки. Такий стрімкий розвиток можна пояснити виникненням та щоденним використанням великої кількості фінансових документів, без яких неможливе існування жодного сучасного державного або приватного підприємства. Динамічне зростання кількості фінансової документації породжує великий попит на перекладацькі послуги у цій сфері та передбачає наявність висококваліфікованих фахівців. Українські бюро перекладу зазначають, що особливим попитом користуються переклади у банківській галузі, що продовжує збільшуватися через постійну актуалізацію процесу глобалізації у світі [3, с. 56].

Ключовими завданнями під час роботи з фінансовими текстами є правильний переклад та адаптація англійської термінології. **Актуальність** дослідження зумовлена необхідністю більш ретельного аналізу сучасних способів якісного перекладу фінансової термінології через високий попит на ринку перекладу.

Проблема адекватного відтворення галузевої термінології займає важливе місце у лінгвістиці, тому **мета статті** полягає у розгляді особливостей фінансової термінології та висвітленні найбільш актуальних способів їхньої адаптації під час відтворення українською мовою.

Об'єктом нашого дослідження є фінансова термінологія, **предметом** – особливості та актуальні методи перекладу фінансової термінології.

Терміни не можуть існувати окремо, вони обов'язково є невід'ємною частиною окремої галузі знань. Під термінами розуміємо будь-які лексичні

одиниці мови, які перейшли від загальноживаної до вузькоспеціальної галузі. Сукупність таких термінів складає термінологічну систему.

Термінологія будь-якої галузі завжди постає одним із найбільш важливих пунктів, через який у фахівців у сфері перекладу можуть виникати проблеми, тому важливо розумітися на значенні та використанні термінів, зокрема фінансової сфери. В. І. Карабан подає найбільш змістовну та базову класифікацію термінів, згідно з якою терміни поділяють на такі [2, с. 110]:

- 1) прості терміни, до яких відносяться кореневі слова або непохідні терміни, основа яких не змінюється та містить основне значення слова;
- 2) складні терміни, які містять два або більше кореневих компоненти і зазвичай мають семантичну цілісність;
- 3) похідні терміни, до яких належать терміни, утворені префіксальним, суфіксальним або префіксально-суфіксальним шляхами;
- 4) терміни-словосполучення.

Переклад фінансової термінології потребує доречного застосування лексичних та граматичних перекладацьких трансформацій. Для правильного розуміння та перекладу важливо знати словотвірну і морфологічну структури термінології, а також семантичні відмінності термінів від загальноживаних слів.

Спираючись на дослідження сучасних лінгвістів та власний аналіз перекладу фінансової документації, було здійснено спробу встановити актуальні методи відтворення фінансової термінології, а саме: використання повного або фіксованого термінологічного еквівалента; метод калькування або дослівного перекладу; застосування транслітерації або транскрибування; використання описового способу [7, с. 63]. Далі пропонуємо проаналізувати застосування зазначених методів перекладу на прикладах.

1 Використання повного або фіксованого термінологічного еквівалента

Значна кількість англійських фінансових термінів має фіксований український еквівалент, який вживається під час правильної адаптації термінології. Наприклад, термін «*net income*» у фінансовій документації

представлений відповідником «чистий прибуток». Також можемо зазначити такий термін, як «*bond duration*», що перекладається терміном «дюрація», уникаючи дослівного перекладу «тривалість облігацій». Під цим терміном в економіці розуміють *середньозважений за дисконтованою сумою строк потоку платежів*. Термінологічні відповідники також мають такі широко застосовані терміни: *repurchase agreement* – операція РЕПО, *gross income* – валовий прибуток, *rate of return* – норма прибутку, *cash collection* – інкасація тощо. Термін «*share*» у фінансовій документації майже завжди перекладається як «акція», уникаючи таких загальних значень як «частка», «доля». «*Share capital*», у свою чергу, має переклад «акціонерний капітал» [1, с. 200].

2 Калькування або метод дослівного перекладу

Застосування прийому калькування під час перекладу економічних термінів є можливим через приналежність англійської та української мови до єдиної індоєвропейської сім'ї, тому їм може бути притаманна наявність спільних структурних рис, які можливо відтворити під час перекладу. Зазвичай, цей метод застосовується, коли спосіб транслітерації або транскрибування виявляється неможливим через міркування з боку естетики або змісту [5, с. 111].

Одним із яскравих прикладів застосування калькування є поширений фінансовий термін «*tax*», що перекладається як «податок». Як і в англійській, так і в українській фінансовій системі існує значна кількість видів податків, позначення яких краще за все відтворювати саме методом калькування. Наприклад, «*payroll tax*» перекладається як «податок на заробітну плату», *income tax* – прибутковий податок, *corporate income tax* – корпоративний прибутковий податок, *sales tax* – податок з продажів, *excise tax* – акцизний податок, *property tax* – податок на майно, *wealth tax* – податок на багатство тощо.

3 Транслітерація та транскрибування

Завдяки методам транслітерації та транскрибування стає можливим відтворення інтернаціоналізмів українською мовою та їхнє широке використання під час роботи з фінансовими документами. Для сучасної економічної термінології це явище є постійним, тому достатньо розповсюдженими є такі терміни як: *check* – чек, *outsourcing* – аутсорсинг, *volatility* – волатильність, *royalties* – роялті, *hedge fund* – хедж-фонд, *manager* – менеджер, *business process* – бізнес-процес, *export* – експорт, *embargo* – ембарго, *import* – імпорт, *emission* – емісія та багато інших. Слід зауважити, що різниця між цими двома способами полягає у тому, що транслітерація передбачає відтворення графічної форми, тобто літерного складу, у той час як транскрибування – фонетичне відображення мовою перекладу [4, с. 406].

4 Використання описового способу

Однією з найбільш складних проблем перекладу термінології може поставати відтворення одиниць англійської мови, які не мають широкого застосування в українській фінансовій сфері. Для того щоб адекватно відтворити той чи інший неологізм або термін, що не має еквівалента в українській мові, перекладачі звертаються до описового способу перекладу. Особливу увагу слід приділяти адаптації назв видів компаній, які не мають еквівалентів в Україні [7, с. 63].

Наприклад, розглянемо застосування цього способу на термінах «*publicity traded company*» та «*listed company*», що часто перекладаються як «публічна компанія», але треба розуміти важливість розрізняти ці підвиди. Відповідно до кембриджського словника, ці два терміни мають такі розбіжності: «*publicity traded company*» – це компанія, акції якої продаються на будь-якому позабіржовому ринку, у той час як «*listed company*» відображає вид компанії, акції якої допущені до торгів на основному фондовому ринку країни/компанії, акції якої купуються та продаються на певному фондовому ринку [6]. Під час перекладу документації важливо дотримуватись усіх норм та правил, тому, працюючи з подібними термінами, слід вдаватись до

описового методу задля правильного відтворення значення того чи іншого терміна.

Підбиваючи підсумки проведеного дослідження, слід знов зробити акцент на важливості правильного та нормованого відтворення англійської фінансової терміносистеми під час її адаптації українською мовою. Виходячи із обставин, застосовувати саме той спосіб адаптації, який дозволить найбільш вірно відтворити термін та передати саме його термінологічне значення, уникаючи вживання загальноновживаної лексики.

Література:

1. Ірхіна М. П. Деякі особливості перекладу економічних термінів з англійської мови українською. *ББК 81я431 Маріупольський молодіжний науковий форум: традиційні й новітні аспекти дослідження і викладання іноземних мов і літератури: Матеріали I Всеукраїнської*, 2015. 199.
2. Карабан В. І. Теорія і практика перекладу з української мови на англійську мову: Посібник-довідник: Навчальний посібник зі спец. “Переклад” / В. І. Карабан, Д. Мейс. – Вінниця: Нова книга, 2003. – С. 159–165.
3. Набережнєва Т. Є. Фінансовий переклад: практичний і дидактичний аспекти / Т. Є. Набережнєва // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія : Перекладознавство та міжкультурна комунікація. - 2016. - Вип. 4. - С. 36-40.
4. Столяренко Т. В. Проблеми перекладу англійської економічної терміносистеми на українську мову. *ББК 65.9 (4Укр)*, 401.
5. Тимошук. Н. М. Переклад англійських економічних термінів українською мовою. *Наукові записки Бердянського державного педагогічного університету. Сер.: Філологічні науки*, 2018, 15: 108-113.
6. Cambridge dictionary. URL: <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/> (дата звернення 12.10. 2022).

7. Khrystiuk S. B. Economic terminology: Its classification and ways of translation in the light of globalization and transformation processes. *Languages for Specific Purposes and Ways of Instruction and Acquisition: Innovative Approach*, 2021. 60.

Бондаренко О.В.

**Банківський термін як основна одиниця банківської терміносистеми
англійської мови: класифікація та структурно-семантичні особливості
терміну в межах перекладознавства**

*Національний технічний університет «Харківський політехнічний
інститут», Харків*

Мова завжди була чутливим інструментом, що реагує за зміни, пов'язані з будь-якими економічними, соціальними або політичними чинниками. Через постійну зміну економічної ситуації та невпинний розвиток банківської сфери, вивчення банківської термінології не залишається без уваги лінгвістів та перекладачів. Актуальність розгляду даної теми пов'язана з динамічним розвитком банківської справи та наявністю фінансових змін, що призвели до появи нових структурних формувань, радикально змінивши спосіб ведення і управління бізнесом разом із пов'язаними з ним аспектами.

Становлення термінології в сфері банківської справи продовжує викликати цікавість у багатьох науковців і лінгвістів. Цією проблемою займалися такі вчені, як С.А. Остапенко, Н.М. Абабілова, Р.І. Дудко, Т.Р. Кияк, В.М. Лейчик, Д.С. Лотте, Л.Ф. Борсук, та інші.

Якщо сукупно проаналізувати найбільш слухні ідеї філологів та перекладознавців, то поняття «термін» слід розуміти як основну одиницю науки, спеціальної галузі знань чи сфери діяльності людини, що має номінувати об'єкти та процеси й одночасно слугувати засобом пізнання навколишнього світу.

У фокусі нашої уваги знаходяться банківські терміни, які ми розуміємо, як слова або словосполучення, що позначають спеціальні поняття банківської справи. Ми вважаємо, що банківський термін є фіксованим у словесній і графічній формі професійним поняттям, яке являє собою семантично цілісний, функціонально значущий елемент лексичної системи мови в межах терміносистеми банківської справи, який використовується для позначення її понять, об'єктів, явищ тощо [2, с. 21].

Науково-технічні терміни, до складу яких входить і термінологія банківської справи, в цілому презентують поняття професійної галузі науки та водночас можуть виступати неоднозначною складовою науково-технічних текстів через відсутність термінів-відповідників (наприклад, за наявністю термінів-неологізмів) та варіативність використання термінів у різних країнах (адже у різних культурах один термін може пояснювати відмінне явище, об'єкт або процес) [1, с. 126].

З лінгвістичної точки зору, банківські терміни можна поділити на:

- базові (загальноживані) терміни, такі як: *currency, finance, sheet, fund, asset, loan, rate, tax, credit, deposit*;
- терміни, що є похідними від цих лексичних одиниць (*depository* – депозитарій, *depositor* – вкладник від *deposit* – вклад, депозит) і, крім того, словосполучення, в яких один чи більше компонентів є базовими термінами: *current asset* – поточний актив, *discount rate* – облікова ставка, *interest income* – відсотковий дохід);
- терміни, запозичені з інших галузей знань, що зазнали значної семантичної модифікації під час залучення в досліджувану терміносистему: *leverage* – важіль, в економічному контексті – система важелів державного регулювання, *financial leverage* – фінансовий левендждж (показник використання позичених коштів) [4, с. 71].

Головною ознакою терміносистеми через її свідому структурну організацію є системність і чіткий логічний взаємозв'язок між елементами цієї системи. Банківська терміносистема є частиною широкої економічної галузі

знань, що характеризується системністю поняттєвої бази. Із структурної точки зору, відповідно до праці Л.Ф. Борсук [3, с. 57], у банківсько-фінансовій термінології домінують двоскладні терміни (54 %), які за структурою можна поділити на зазначені нижче групи:

- Noun + noun (*advice book* – підшивка авізо, *loan book* – кредитний портфель, *credit bureau* – бюро кредитних історій);
- Adjective + noun (*inconvertible currency* – неконвертована валюта, *commercial bill* – комерційний вексель, *accounting convention* – метод бухгалтерського обліку);
- Verb-ed + noun (*borrowed fixed advance* – фіксована передплата, *secured credit* – забезпечений кредит, *specified capital* – позиковий капітал);
- Noun + of + noun (*rate of exchange* – курс валют, *return of security* – повернення забезпечення, *utilization of losses* – погашення збитків);
- Noun's + noun (*company's assets* – активи компанії, *shareholders' agreement* – акціонерна угода, *exporter's bank* – банк експортера).

Однослівні терміни (приблизно 20 %) посідають друге місце за своєю розповсюдженістю. Наприклад, такі як: *bill* – вексель, *helpdesk* – служба підтримки клієнтів. *штраф*, *invoice* – рахунок-фактура.

Багатокомпонентні терміни (приблизно 16%) є найменш розповсюдженими. Наприклад: *loan amortization schedule* – графік поступового погашення кредиту, *operational risk management* – управління операційними ризиками.

Проаналізувавши праці Л.Ф. Борсук, Т.Р. Кияка, можна зазначити, що до основних способів утворення банківсько-фінансової терміносистеми відносимо наступні:

- семантичний (коли загальноживані слова набувають нових значень). Наприклад: загальнолітературне слово *hurdle*, що має основне значення «планка», вживається у фінансовій сфері у значенні «обговорений відсоток зверх вкладених коштів після закінчення проекту»;

- синтаксичний (коли утворюються словосполучення з певним типом граматичних відносин між компонентами). Наприклад: *letters of credit* – акредитиви, *gross domestic product* – валовий внутрішній продукт, *convertible currency* – вільноконвертована;
- морфологічний (за рахунок префіксації: *co-worker* – співвласник, *insolvency* – сплатонеспроможність; суфіксації: *profitability* – рентабельність, *maturity* – термін платіжу);
- морфолого-синтаксичний (за моделлю abbr + N (аббревіатура + іменник): *SWOT (strengths, weaknesses, opportunities and threats) analysis* – свот-аналіз, тобто аналіз сильних і слабких сторін у діяльності компанії, її можливостей та загроз, з якими є вірогідність зіткнення; *ATM network* – мережа банкоматів).

Ряд термінів з'явився через приєднання до дієслівної основи суфіксів, найбільш вживаними з яких є ті, що утворюють найменування агента дії (наприклад, *speculator* – гравець на біржі, *manager* – управляючий, менеджер), або процесу (*management*, *investment*). Префікси використовуються для утворення термінів, що вказують на спрямованість дії проти чогось (*anticompetitive effect* – ефект зниження конкуренції), заперечення (*non-cash* – безготівковий) або недостатності (*undervalued assets* – активи із заниженою оцінною вартістю). Нерідким явищем є терміни-запозичення з інших мов: *multinationals* – транснаціональні компанії, *superprofit* – зверхприбуток, *extra earning* – приробіток.

Як наголошують сучасні мовознавці, специфіка терміну обумовлюється не його природою як лексичної одиниці, а функціональним навантаженням. Саме через це номінативна одиниця може поєднувати декілька загальнономовних значень, що в деяких випадках може спровокувати труднощі у перекладі термінів на цільову мову, спотворюючи первісний сенс. Наприклад, термін «*late duck*» («кульгава качка») вказує на те, що компанія переживає не найкращі часи.

Термінам банківської справи також властива метафоричність (одночасне існування декількох термінологічних одиниць на позначення одних й тих самих об'єктів, явищ або процесів) та синонімічність. Наприклад, терміни *outside director* та *independent director* (зовнішній директор або управляючий). Якщо потрібно спеціально акцентувати увагу на тому, що управляючий здійснює свої функції безоплатно, тобто не отримуючи від компанії ніяких бонусів, премій тощо, використовуємо інший метафоричний термін – *independent director*. В той самий час, терміни *legal entity* та *corporate body* будуть мати один відповідник в українській мові – *юридична особа*; *working capital, operating capital* – *оборотний капітал*.

Таким чином, було зроблено узагальнення про характерні риси банківської терміносистеми англійської мови, в ході чого виявлено, що термінотворення у межах даної системи спирається головним чином на семантичний потенціал загальноживаних слів. Під час дослідження даної теми було описано класифікацію термінів та банківської терміносистеми, розглянуто різні структурно-семантичні типи банківських термінів і підтверджено на практичних прикладах наявність у межах банківської терміносистеми явищ синонімічності та метафоричності, що можуть мати свою практичну цінність у процесі навчання студентів та при підготовці перекладачів у сфері професійної комунікації.

Література:

1. Абабілова Н. М., Білокамінська В. Л. Особливості перекладу термінів українською мовою. Молодий вчений, 2015. № 2 (17). С. 126-128.
2. Борсук Л.Ф. Парадигматичні аспекти англомовного терміна банківського бізнесу. Сучасні дослідження з іноземної філології. Збірник наукових праць. Випуск 12. Ужгород: ПП «АутдорШарк», 2014. С. 20-27.
3. Борсук Л.Ф. Структурно-семантичні та функціональні особливості англомовної банківської терміносистеми: дис. канд. філол. наук : 10.02.04. ЛНУ ім. Івана Франка. Львів, 2015. 203 с.

4. Остапенко С.А. Політикін В.П. Термін як об'єкт перекладознавчих студій у сфері фінансів. Вісник НУЛП. Проблеми української термінології. 2015. № 765. С. 70-74.

Донець Д. В.

студентка 4 11-ан групи

факультету соціально-педагогічних наук та іноземної філології

Комунальний заклад

«Харківська гуманітарно-педагогічна академія»

Харківської обласної ради

м. Харків, Україна

УБІКВІТАРНЕ СЕРЕДОВИЩЕ ЯК ЯВИЩЕ ДЛЯ ФОРМУВАННЯ ТА ПОКРАШЕННЯ МОВЛЕННЄВИХ КОМПЕТЕНЦІЙ

Формування та покращення мовленнєвих компетенцій – завдання, яке викликає багато труднощів у вчителів, а особливо у вчителів-початківців. Для поліпшення цієї проблеми в нагоді стане убіквітарне середовище. Можливості убіквітарного середовища, насправді, не обмежуються навчальним приміщенням, що є великою перевагою.

Мовленнєва компетенція дітей визнається однією з основних базових характеристик особистості, яка формується в процесі її розвитку. Визначений феномен включає в себе здатність повно і доречно використовувати мовлення на практиці в тій чи іншій ситуації спілкування, використовуючи для цього вербальні (інтонація) та невербальні (міміка, пантоміма) засоби мовної виразності. Мовний розвиток дитини залежить від сформованості мовної, художньо-мовної, а також комунікативної компетенції, що забезпечує її повноцінне спілкування в суспільстві.

Сучасні традиційні методи навчання розвиваються завдяки поширенню інформаційно-комунікаційних технологій. Проблеми з технічним

забезпеченням освітнього процесу, низька якість звуку, висока вартість аудіоматеріалів залишилися в минулому. Сучасні автентичні онлайн-джерела, мобільний Інтернет, планшети та смартфони вирішують ці проблеми.

Компактний «ультрамобільний» пристрій може отримати доступ до Інтернету майже з будь-якого місця та містить різноманітні програми. Йдеться не просто про віртуальне, а про убіквітарне (ubiquitous, u-environment) – всюдиусе середовище, нову реальність, яку необхідно інтегрувати в освіту ефективними методами.

За визначенням англомовних джерел, убіквітарне середовище – це середовище, яке підтримує навчання в будь-який час і в будь-якому місці, підтримується та вдосконалюється за допомогою технологічних пристроїв [2].

Щоб сформувати достатню швидкість читання, а також усвідомлення в учнів того, що вони читають, перш за все необхідно навчати читання першокласників за ігровою системою, щоб спонукати дітей до більшого читання на уроках та в позанавчальний час. З урахуванням убіквітарного середовища й використання онлайн-матеріалів із сайту <https://www.liveworksheets.com/> формування навичок читання буде простішим для викладачів й цікавішим для учнів.

Граматична компетенція — це здатність правильно будувати фрази та речення, уміння правильно вживати й узгоджувати часи, а також знання частин мови та способів побудови різних типів речень. Спростити фундаментування цієї компетенції, звертаючись до умов убіквітарного середовища, можна за допомогою сенсорної дошки та програння спеціально розроблених вправ на сервісі Wordwall (<https://wordwall.net/myactivities>). На даній платформі є велика кількість шаблонів для онлайн-ігор на базисі граматичних конструкцій й не тільки.

Сучасні методисти іноземних мов та культур Бігич О.Б., Бориско Н.Ф., Борецька Г.Е. визначають навичку аудіювання як змогу сприймати й розуміти з різним рівнем успішності автентичні тексти під час спілкування [1]. Дуже корисним у практикуванні цієї навички буде онлайн-платформа test-english

(<https://test-english.com/>), на якій ви можете знайти велику кількість аудіо- і відео-ресурсів з доданим нижче тестом.

Сформоване убіквітарне середовище є посилюючим елементом фундаментування навичок учнів. З використанням усіх можливостей убіквітарного середовища отримана інформація відкладатиметься в активний запас знань.

Література

1. Практикум з методики навчання іноземних мов і культур у загальноосвітніх навчальних закладах: англ. мова, нім. мова, франц. мова, ісп. мова: навчальний посібник для студ. класичних педагогічних і лінгвістичних університетів.

2. <https://www.igi-global.com/dictionary/ubiquitous-environment/55570>

Зима О. А.

Лексико-граматичні особливості юридичних текстів

Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут», Харків

Вважається, що будь-який текст, написаний юридичною мовою, є юридичним. Правові тексти відрізняються від звичайних насамперед наявністю складної термінології та специфічних граматичних конструкцій. Саме тому варто детальніше дослідити ці особливості.

Юридична мова або мова права є інструментом вираження думок, використовується у професійній комунікації спеціалістів відповідної галузі та передає правову інформацію. Мову права визначають як особливу знакову систему, яка містить юридичні терміни з правовим змістом [1, С. 38-39].

Юридична англійська мова базується на стандартній англійській. Однак вона містить ряд незвичайних особливостей. Вони в основному стосуються термінології, мовної структури, лінгвістичних традицій і пунктуації та сягають корінням в історію розвитку англійської мови як юридичної. Сучасна

англійська лексика значною мірою спирається на германські мови, французьку та латинську мови, остання найчастіше за рахунок французької. При цьому саме широке використання французької та латинської лексики у юридичній англійській мові призводить до формування відповідного формального стилю. У середньовічний період юристи використовували суміш латинської, французької та англійської мов. Щоб уникнути двозначності, вони часто формували пари зі слів з різних мов. Іноді такі пари просто надавали більший акцент, перетворюючись на стилістичну звичку. Ця особливість існує і зараз. Прикладами змішаних мовних дублетів є: *breaking and entering* (англійська та французька), *fit and proper* (англійська та французька), *lands and tenements* (англійська та французька) та *will and testament* (англійська та латинська) [4, с. 633].

В українській юридичній мові вживання іншомовного слова дозволяється тільки за умови, що воно вже інтегрувалося в державну мову або для нього не існує українського еквівалента. Запозичення в українській юридичній терміносистемі розділяють на: лексику, яку перейняли з римського права, а також слова, що були запозичені як наслідок переходу українського законодавства до міжнародних та правових стандартів (*референдум, дискримінація*); терміни іншомовного походження, що не стосуються юридичної сфери, найчастіше зустрічаються економічні терміни (*овердрафт, аудит*); суто іншомовна лексика, що вже інтегрувалася до повсякденної мови (*пенсія, документ*) [2, с.49].

Загалом, юридична лексика поділяється на: суто технічну, напівтехнічну (або загальні терміни з незвичайним значенням) і спільну (загальноновживана чи немаркована лексика). Суто технічні терміни включають слова, які використовуються виключно в юридичному контексті і зазвичай не застосовуються поза ним: *barrister, bring an action, tort, serve proceedings*. Ці терміни визначають як моносемічні, які залишаються семантично стабільними в межах їхньої конкретної сфери застосування. Друга група лексики складається зі звичайних слів та словосполучень, які набули додаткових

значень шляхом аналогії в спеціальному контексті юридичної діяльності. Вони, як правило, багатозначні, семантично складніші, часто залежать від контексту та їх важче розпізнати. Наприклад, термін *issue* при вживанні у якості іменника в одному контексті може означати «нащадок, діти», а в іншому контексті – «спірне питання», тоді як у якості дієслова його значенням може бути «видавати» або «отримати повістку». В третю групу лексики входять загальноживані терміни, які зустрічаються в правових текстах. Ця група є найчисленнішою. Такі слова не втратили своїх повсякденних значень і не набули інших через контакти зі спеціальним середовищем: *subject-matter*, *paragraph*, *summarize* [3, с. 102].

Технічна термінологія додає юридичній англійській мові офіційності та семантичної точності. Проте у юридичній англійській функціонує багато виразів, призначенням яких є лише підвищення формальності. Таким чином, *any* часто та надмірно використовується в правовому реєстрі, бо робить поняття максимально всеохоплюючим. Вживання дієслова *shall* має перевагу над *will* [4, с. 639-641].

Лексикон юридичних текстів часто відзначається жорсткою формальністю або відвертою педантичністю. Юридичний словниковий склад складний і унікальний, архаїчний і часом важкий для розуміння [3, с. 101].

Одним з аспектів, що характеризує письмову юридичну англійську, є поширене використання пасивних конструкцій. Ще однією характеристикою є безособовий стиль письма. Використання пасивних форм є одним із найпоширеніших методів підкреслення безособовості в мові. Узагальнене вживання третьої особи (однини та множини) у законодавчих текстах допомагає посилити ідею неупередженості та авторитетності. Якщо, наприклад, положення стосується всіх, речення або починається зі слів *кожна людина, кожен, every person, everyone* тощо, коли виражається зобов'язання чи дозвіл; або *жодна людина, ніхто, no person, no one* тощо, коли виражається заборона. Звичайно, у деяких видах зобов'язуючих документів у приватному праві, таких як заповіти, часто використовується перша особа однини. Також

часто зустрічається номіналізація, тобто дієслова трансформуються в іменники, наприклад, коли дієслово *to amend* (виправляти) номіналізується у *to make an amendment* (вносити поправку). Письмові юридичні тексти не обов'язково включають усі описані елементи, хоча велика кількість з них містить усі одразу. Таке поєднання часто робить їх надзвичайно складними для розшифрування без спеціальної підготовки [5, С. 114-115].

Використання складних умовних і гіпотетичних формулювань (наприклад, *якщо; коли; за умови, що; припускаючи, що; у випадку*) також ускладнює тексти сфери права. Синтаксичні показники умови та гіпотези, що використовуються в юридичній англійській мові, можна розділити на позитивні (*if, when, provided that, assuming that, in the event of*) та негативні (*unless, failing, except if, but for*). Вчені відзначають, що назви активних та пасивних учасників правовідносин утворюються за допомогою суфіксів *-er (-or)* та *-ee*: *grantee, promisor* та *promisee, assignor* та *assignee* [3, С.104-105].

У правових документах часто вживаються архаїчні вирази, які використовувалися як скорочення, а іноді й для уникнення двозначності, наприклад: *hereinafter* – *далі, надалі; aforesaid* – *вищевикладене; pursuant* – *відповідно до* [4, С. 637-638].

Більшість законодавчих положень містить велику кількість уточнюючих вставок, які часто створюють так звані синтаксичні розриви. За допомогою цих вставок законодавці намагаються додати уточнення одразу поруч зі словом, яке цього потребує. Такий прийом застосовують, щоб уникнути двозначності, незважаючи на те, що законодавче положення може бути складним чи заплутаним [5, с. 113]. У юридичних текстах можна також зустріти багато посилань на інші правові тексти на підтримку правових аргументів [3, с. 104].

Отже, виходячи із проаналізованих фактів можна стверджувати, що юридична мова слугує для передачі правової інформації, а також її використовують у своїй професійній діяльності юристи. Основною ознакою правових текстів є те, що вони мають формальний характер. Формальність досягається переважно за допомогою функціонування особливої лексики.

Слова, які зустрічаються у текстах сфери права бувають технічні, напівтехнічні та спільні. Дві останні категорії переважають за кількістю суто технічні терміни, що може викликати складнощі при перекладі, зважаючи на їх багатозначність. Серед інших характеристик лексичного складу юридичних текстів варто відзначити наявність запозичень з латинської та французької мов, а також архаїзми та синонімічні пари слів у юридичній англійській мові. До граматичних особливостей мови сфери права можна віднести поширене застосування наступних прийомів: конструкції з пасивним станом; безособовий стиль; номіналізація; складні умовні та гіпотетичні формулювання; довгі речення, ускладнені вставками та посиланнями. У текстах можуть функціонувати лише деякі із зазначених ознак, але частіше за все вони містять їх усі одночасно, що ускладнює розуміння не лише на лексичному, а й на граматичному рівні. Однак слід зазначити, що застосування подібних специфічних граматичних явищ покликане конкретизувати інформацію, яку передає правовий текст, адже будь-яка двозначність та ризики різночитання є неприпустимими в юридичному дискурсі.

Література:

1. Любченко М. Мова і право: питання співвідношення. *Вісник Національної академії правових наук України*. 2015. № 2. С. 36-44.
2. Онищук І. І. Законодавчий стиль як засіб техніки юридичного письма та його вплив на технологію комунікації. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. Серія юридична. 2011. № 4. С. 44-53.
3. Berūkštienė D. Legal Discourse Reconsidered: Genres of Legal Texts. *Comparative Legilinguistics*. 2016. V. 28. P. 89-117.
4. Khan R. B., Khan S. Q. Stylistic Study of Legal Language. *International Journal of Engineering Research and General Science*. V. 3. – № 1. P. 631-647.
5. Williams C. Legal English and Plain Language: an introduction. *ESP Across Cultures*. 2004. № 1. P. 111-124.

Карамішева Дарина, СГТ 2216

Проблема оптимізації фразеологічних одиниць в сучасному англо-українському перекладі (на матеріалі художніх текстів)

Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут», Харків

Постановка проблеми. Фразеологічний склад мови тією чи іншою мірою відображає національний образ світу носіїв мови, розкриває характер їхніх уявлень. Пошук семантичних, функціональних і стилістичних еквівалентів серед фразеологізмів двох мов виявляється складним завданням. Значна кількість помилок, допущених при передачі стійких словосполучень, свідчить про те, що проблема перекладу фразеологізмів залишається актуальною.

Фразеологізм може народжуватися в дискурсі і водночас ставати семантичною основою інших творів [2, с.13], у тому числі й художніх. **Актуальність дослідження** проявляється в тому, що вивчення ідіом у контексті художнього тексту та вивчення специфіки їх перекладу, зокрема проблем оптимізації їх перекладу, є важливим для розвитку теорії художнього перекладу загалом.

Мета статті – дослідити проблему оптимізації фразеологічних одиниць в сучасному англо-українському перекладі.

Виклад основного матеріалу. Слід зазначити, що фразеологізм – це поєднання двох або більше компонентів, розташованих за схемою сполучення слів або речення, яке має цілісне значення і відтворюється в мові автоматично відповідно до традиції.

Прихильники вузького розуміння фразеології зазвичай відносять до фразеологізмів одиниці з цілісним, узагальненим і метафоричним значенням, а прихильники широкого розуміння фразеологізмів - поєднання слів, що відтворюються в «готовому вигляді» і об'єднані єдиним поняттям. Вузьке розуміння фразеології, таким чином, передбачає образність як категоріальну властивість фразеологізмів. На нашу думку, така позиція збіднює сферу

фразеології, тому ми дотримуємося широкого погляду на фразеологічні одиниці.

Фразеологізми мають свої особливості, які дозволяють відрізнити їх від слів і словосполучень. До головних ознак фразеологізмів слід віднести врівноваженість їх складу і структури, неподільність значення, відтворюваність і, як правило, закритість структури.

Крім простого збереження інформації, для фразеологізмів виявляється характерною функцією прагматичного освоєння дійсності. Предметом називання і, головне, оцінки у фразеології є поведінка людини, її фрагменти, окремі вчинки людей, їхні особливості, зовнішні ознаки, внутрішні особливості тощо.

Зважаючи на це, переклад фразеологізмів на іншу мову є непростим завданням. У багатьох випадках під час перекладу виникає потреба оптимізувати переклад цих одиниць.

Оптимізація перекладу – це процес надання перекладу найкращих функцій і показників. Для оптимізації процесу перекладу перекладачі повинні активно використовувати сучасні інформаційні технології, оскільки використання новітніх методів дозволяє якісно та швидко перекладати великі обсяги інформації [4].

Сучасні розробки в області передових інформаційних технологій, поширення персональних комп'ютерів і розвиток Інтернету дозволяють перекладачам значно прискорити процес перекладу, зробити роботу перекладача більш ефективною і результативною, підвищити продуктивність і якість перекладу, а також в цілому оптимізувати процес перекладу.

У художньому тексті фразеологізми вживаються з певною метою — впливати на читача, виражати емоції тощо, а тому для правильного художнього перекладу цих одиниць насамперед необхідно знати їх семантику.

Проаналізувавши за семантичним критерієм фразеологізми у творі Л. Керрола «Аліса в країні чудес», виділяємо серед них три основні групи:

1) ідіоми (фразеологічні вирази з повною втратою внутрішньої форми, тобто такі, походження яких неможливо пояснити): *Birds of a feather flock together* (рибак рибака бачить здалеку), *by far* (в житті);

2) фразеологічні єдності (в яких самостійне значення кожного слова абсолютно зрозуміле, але один із компонентів має асоційоване значення): *box somebody's ears* (нам'яти комусь вуха), *high time* (саме час), *make up one's mind* (прийняти рішення) та ін.;

3) фразеологічні вирази (прислів'я і приказки). *mad as a March hare* (казиться, як березневий заєць)

Фразеологічні єдності є найбільш вживаною групою фразеологізмів у творі «Аліса в країні чудес». Фразеологічні вирази, тобто різного роду прислів'я і приказки зустрічаються також часто. Окрім загальновідомих прислів'їв і приказок Л. Керролл створює також власні авторські вирази, які стали загальновідомими – *Curiouser and curiouser!* (Все дивасніше й дивасніше!); *we're all mad here.* (Ми всі тут божевільні.)

Серед основних проблем, з якими ми можемо зіткнутися при перекладі англійських фразеологізмів українською мовою, є: 1) здатність розпізнавати сталі вирази в оригінальному тексті; 2) необхідність урахування при перекладі національно-культурних особливостей фразеологізмів та їх ідей; 3) наявність у складі фразеологізмів власних імен, географічних назв, спогадів про історичні події, предмети культури та матеріального життя, звичаїв, вірувань, що є унікальними для конкретної нації; 4) фразеологія може мати кілька відповідностей як мовою оригіналу, так і мовою перекладу.

При перекладі фразеологізмів можна послуговуватися двома основними стратегіями – стратегією відчуження і наближення. Вибір стратегії залежить від мети, яку ставить перед собою перекладач, від контексту, в якому існує фразеологізм, а також від його внутрішнього наповнення – як мовного, так і культурного, та можливості передачі його іншою мовою.

При перекладі англійської фразеології з твору «Аліса в країні чудес» українською мовою, найчастіше можна спостерігати еквівалентний (*dead*

silence – мертва тиша), семантичний (*break the silence – порушити мовчання*) та описовий переклад (*have one's head in the cloud – бути неуважним, літати думками поза хмарами*), а також калькування (*string of ideas – низка думок*).

Висновки. Наразі не існує єдиного загальновизнаного способу перекладу англійської фразеології українською мовою. Перекладач повинен враховувати не лише лінгвістичні, а й екстралінгвістичні фактори (історичні, культурні особливості мови оригіналу та мови перекладу тощо), а також стилістичні можливості певних фразеологізмів та їх відповідність поточній ситуації спілкування. У перекладі фразеологізмів твору «Аліса в країні чудес» Л. Керрола переважає стратегія наближення, завдяки чому ці одиниці сприймаються читачем як загальновідомі та зрозумілі.

Загалом, переклад фразеологізмів вимагає значної роботи – як зі словниками, так і з іншими джерелами, які допоможуть максимально точно підібрати еквівалент а мові перекладу або застосувати необхідну перекладацьку трансформацію.

Література:

1. Керрол Л. Аліса в Країні Чудес / Переклад з англійської Валентина Корнієнка. 58 с. URL: <https://www.ukrlib.com.ua/world/printitzip.php?tid=663> (режим доступу: 25.09. 2022).
2. Краснобаєва-Чорна Ж. Фраземіка та фраземографія в сучасній лінгвопарадигмі: підручник для студентів філологічних факультетів вищих навчальних закладів / за ред. А.П. Загнітка. Вінниця, 2018. 200 с.
3. Carroll L. Alice's Adventures in Wonderland. 120 p. URL: originalbook.ru/alice-in-wonderland-lewis-carroll-english/#google_vignette (access date: 25.09. 2022).
4. Lagoudaki E. The Value of Machine Translation for the Professional Translator. AMTA-2008. MT at work: Proceedings of the Eighth Conference

of the Association for Machine Translation in the Americas, Waikiki, Hawaii, 21–25 October, 262–269 URL: <http://www.translationjournal.net>.

Лобач В.А.

Лексико-граматичні особливості перекладу патентів Великобританії

Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут», Харків

Особливе місце у вивченні науково-технічної літератури англійською мовою займає патентна документація, яка за ступенем складності англійської технічної мови займає одне з перших місць. Патентна література та документація має свої особливості та складності, які необхідно враховувати при перекладі з однієї мови на іншу.

Актуальність нашої статті обумовлюється зростаючою соціальною значимістю патенту внаслідок появи все більшої кількості винаходів, а також в потребі дізнатися більше про лексичні та граматичні трансформації як засоби досягнення більш точного та адекватного перекладу.

Метою даної статті є виявлення лексичних та граматичних особливостей мови патентів та застосування перекладацьких трансформацій для досягнення адекватного перекладу на прикладах патентної документації Великої Британії.

Об'єктом статті стала патентна документація Великої Британії.

Предметом роботи служать лексичні та граматичні особливості патентної документації та перекладацькі трансформації як засіб передачі інформації патентів з англійської мови на українську та навпаки.

За словником іншомовних слів, патент (*лат., відкритий, очевидний*) – документ, що посвідчує авторство на винахід та виключне право на використання його протягом певного строку. [4]

Слід розглянути композиційну структуру патенту. Патент складається з титульної частини, де міститься бібліографічна інформація, заголовку

патенту, реферату, передумов до створення винаходу, стислого опису винаходу, стислого опису окремих проєкцій креслення, повного опису винаходу, патентної формули та ілюстративної частини.

Переклад термінів

Терміни, як правило, мають точну відповідність в інших мовах, тобто еквівалентний переклад (*economic growth* – *економічне зростання*). У разі, якщо в мові перекладу немає відповідного слова, то вдаються до запозичення (*franchise* – *франшиза*) або описового перекладу (*majority stake* – *контрольний пакет акцій*), вибору українського терміна, близького за значенням, а також транскрипції та транслітерації. [3, с. 254]

Переклад складних та складених слів

При перекладі стійких складних та складених слів-термінів слід знайти відповідний україномовний еквівалент. Або такі слова можуть перекладатися шляхом калькування. Також можна використовувати описовий переклад на базі різних частин мови.

Переклад неологізмів

Неологізми відсутні у словниках, тому і викликають труднощі у процесі перекладу. Єдиного способу перекладу неологізмів не існує, тому В.І. Карабан виділяє такі способи перекладу: використання існуючого відповідника українською мовою (якщо є); калькування (дослівний переклад); транскодування (з можливим наступним поясненням або описом); шляхом опису значення, розкриття позначеного поняття.

Для досягнення адекватного перекладу слід використовувати певні лексичні трансформації:

- Конкретизація значень (заміна слова чи словосполучення мови оригіналу з більш широким предметно-логічним значенням словом чи словосполученням мови перекладу з вузьким значенням [2]).
- Генералізація значень (заміна більш вузького поняття більш широким в перекладі)

- Контекстуальна заміна (відповідником є слово, яке не являється словниковим відповідником, а підібрано із врахуванням контекстуального значення)
- Смысловий розвиток (прийом контекстуальної заміни, коли в перекладі використовується слово, значення якого є логічним розвитком значення слова, що перекладається [1])
- Антонімічний переклад (вживання прямо протилежного за значенням слову і словосполученню оригіналу [2])

Для досягнення адекватності перекладу часто доводиться вдаватися до перетворення граматичної структури речення для того, щоб зберегти єдність змісту і форми тексту-оригіналу, щоб він відповідав нормам української мови. Граматичні трансформації неминучі, якщо відповідної граматичної форми або синтаксичної конструкції немає в українській мові. Такими трансформаціями можуть слугувати: зміна структури речення; перестановка (пермутація); заміна частин мови і членів речення; додавання і вилучення слів за граматичних причин.

Граматичними особливостями патентів можуть слугувати:

- Відмінності між порядком слів у реченні
- Використання пасивного стану
- Використання інфінітиву та інфінітивних конструкцій
- Використання герундія та герундіальних конструкцій

Пропонуємо розглянути нижче уривок з патенту, запропонований нами переклад та аналіз перекладу.

Уривок:

The process of preparing these vast databases of customer data involves the mailing house or originating customer collecting data on individuals that are targeted in their current mailing scheme, gathering the data and organising it so it can be used to provide a list of potential targets for the current mailing scheme. However, if the address data is ultimately incorrect, time and money is wasted producing the mail item or a potential customer is lost. [5]

Переклад:

Процес підготовки цих величезних баз даних із клієнтськими даними включає в себе поштову службу або вихідного клієнта, який стягує дані про осіб, на яких спрямована їх поточна схема розсилки, збирає дані та впорядковує їх, щоб ці дані можна було використовувати для надання списку потенційних клієнтів для діючої схеми розсилки. Однак, якщо дані адреси в кінцевому результаті неправильні, витрачаються час і гроші на виготовлення поштового відправлення або втрачається потенційний клієнт.

Аналіз перекладу:

У даному уривку герундій *“preparing”* ми переклали іменником *“підготовка”*, вираз *“originating customer”*, який є терміном в поштовій галузі, ми переклали за допомогою добору еквівалента українського мовою – *“вихідний клієнт”*. Якщо звернути увагу на частину речення *“originating customer collecting data”*, то можна помітити дієприкметник, який ми переклали за допомогою підрядного означального речення: *“вихідний клієнт, який стягує дані”*. А при перекладі слова *“collecting”* була застосована конкретизація значення – *“стягувати”*. Також в цьому реченні використано пасивний стан *“individuals that are targeted in their current mailing scheme”* та переклали мі цю частину як *“особи, на яких спрямована їх поточна схема розсилки”*, при цьому дієслово *“target”* ми конкретизували – *“спрямовувати”*. А у випадку з виразом *“current mailing scheme”* ми застосували перестановку – *“поточна схема розсилки”*. Дієприкметники *“gathering”*, *“organising”* перекладено дієсловами *“збирати”*, *“впорядковувати”*. В частині речення *“so it can be used”* ми застосували трансформацію додавання та заміни: *“щоб ці дані”*, також ми помітили пасивний інфінітив у складі модального дієслова, який переклали неозначеною формою дієслова: *“щоб ці дані можна було використовувати”*. Інфінітив у функції обставини мети *“to provide”* ми переклали іменником з додаванням прийменником *“для”* – *“для надання”*. У наступному реченні *“the address data”* перекладено за допомогою перестановки *“дані адреси”*. Пасивна конструкція *“time and money is wasted”*

перекладається форма третьої особи множини, зворотна форма на “-ся” – “*витрачаються час і гроші*”, при чому використовується трансформація перестановки. Дієприслівник “*producing*” ми переклали іменником з додаванням прийменника “на” – “*на виготовлення*”. Перекладаючи вираз “*the mail item*”, ми використали трансформацію заміни, де іменник став означенням – “*поштове відправлення*”. Також при перекладі ми звернули увагу на пасивну конструкцію “*a potential customer is lost*”, яку переклали за допомогою неозначено-особової форми дієслова, зворотна форма на “-ся” та застосували трансформацію перестановки: “*втрачається потенційний клієнт*”.

Ми переконалися, що переклад подібної літератури вимагає від перекладача особливого підходу, спеціальної підготовки та вміння використання певних трансформацій для досягнення адекватності перекладу. Перелічені лексичні та граматичні одиниці представляють труднощі при перекладі, а саме перекладацькі трансформації допомагають їх подоланню.

Література:

1. Журавель Т., Семигінівська Т., Застосування лексичних та граматичних трансформацій у перекладі авіаційної літератури. 2015. URL: <https://dspace.nau.edu.ua/bitstream/NAU/15266/1/%D0%97%D0%B0%D1%81%D1%82%D0%BE%D1%81%D1%83%D0%B2%D0%B0%D0%BD%D0%BD%D1%8F%20%D0%BB%D0%B5%D0%BA%D1%81%D0%B8%D1%87%D0%BD%D0%B8%D1%85%20%D1%82%D0%B0%20%D0%B3%D1%80%D0%B0%D0%BC%D0%B0%D1%82%D0%B8%D1%87%D0%BD%D0%B8%D1%85%20%D1%82%D1%80%D0%B0%D0%BD%D1%81%D1%84%D0%BE%D1%80%D0%BC%D0%B0%D1%86%D1%96%D0%B9%20%D1%83%20%D0%BF%D0%B5%D1%80%D0%B5%D0%BA%D0%BB%D0%B0%D0%B4%D1%96.pdf> (дата звернення 7.10.2022)
2. Карабан В. І. Переклад англійської наукової і технічної літератури: граматичні труднощі, лексичні, термінологічні та жанрово-стилістичні проблеми. Вінниця, 2002. 284 с

3. Савицька Л.В. Особливості перекладу англійських економічних термінів українською мовою. Лінгвістичні дослідження: Зб. наук. праць ХНПУ ім. Г.С. Сковороди. – 2013. – Вип. 35
4. Словник іншомовних слів. URL: <https://www.jnsm.com.ua/cgi-bin/u/book/sis.pl?Qry=%CF%E0%F2%E5%ED%F2> (дата звернення 26.08.2022).
5. Coded indicia for postal item: pat. UK GB2443213 A, Appl. No.: 0620485.3; app. 16.10.2006; pub. 30.04.2008

Мараховська Д.В.

ТЕРМІНОСИСТЕМА ЕКОНОМІКИ В АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ: СТРУКТУРА Й ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ

*Національний технічний університет «Харківський політехнічний
інститут», Харків*

Економіка і лінгвістика - дві галузі науки, які об'єднуює людина - діючу і мислячу. Зі зміною форм суспільного життя ускладнюються форми і види спілкування, а отже, прогресує зв'язок мови з економічними процесами в суспільстві [5, с. 31].

Економіка (від грец. *oikonomia* — управління господарством) — важлива сфера соціуму, «завдяки якій суспільство створює об'єднання однорідних або суміжних підприємств, розвивають обмін товарів, їх розподіл і споживання продуктів людської діяльності, система ринкових відносин, що формується і активно розвивається з огляду на різні види економічних законів» [1, с. 18].

Сучасне мовознавство зацікавлене у вивченні взаємодії мови і суспільства. Ця взаємодія ґрунтується на всіх культурно-історичних, лінгвокогнітивних і діяльнісних навичках. На економічну термінологію, яка є об'єктом нашого осмислення, безпосередньо впливають зміни соціально-економічних умов, ідеології та вдосконалення суспільства.

Термін – це стійке слово чи фраза, яка використовується для опису речі або для вираження поняття, особливо в певному виді мови чи галузі дослідження. Термін, в першу чергу, відноситься до загального класу лексичних одиниць, а його приналежність до спеціальної лексики є другорядною, особливою рисою.

Основними властивостями терміна є його конкретність, однозначність і стислість. Також терміни мають такі ознаки, як недостатня експресивність, можливість використання терміна ізольовано, поза контекстом, обмеженість терміна. Вони позначають не предмети, а поняття, зміст яких однозначний.

Термінологія утворена від слова «термін» і «-логія» від грец. «Logos» — це організована система термінів для певної галузі знань або діяльності. Крім того, термінологія відноситься до системи термінів окремої природної мови. Існує два типи наборів термінів - власне термінологія і термінологічна система – терміносистема.

Економічні терміни широко застосовуються за межами економічної галузі знань, у повсякденному житті людей, у тому числі в засобах масової інформації, що пов'язано, перш за все, з тим, що економічна сфера життєдіяльності людей інтегрується до інших сфер і тісно із ними пов'язана.

Розглянемо найважливіші особливості економічних термінів. Економічні терміни, як правило, позбавлені емоційних та оціночних компонентів, що є необхідною умовою для визначення їх як термінів. Ядром економічної терміносистеми є моносемічні, лаконічні, позбавлені емоційного забарвлення терміни.

Найбільш активне розширення термінологічного складу мови відбувається під час утворення наступних процесів: **афіксація** (*marketing + de = demarketing* - зниження споживчого попиту на дефіцитні товари шляхом підвищення цін або скорочення засобів) [4, с. 240]; **словосполучення** (від гр. *logos* – слово, поняття + *typos* – відбиток = *logotype* - спеціально розроблена, стилізована скорочена форма назви компанії, символічна назва; торгова марка, знак); **конверсія** (*to plan* – планувати, *a plan* – план); **пряме**

запозичення слів з грецької та латинської мов (*locus* – геометричне місце точок); **префіксація** (*pre-emption rights* – права переважної покупки, *reentry* – повторний вхід, *nonexistent* – неіснуючий); **суфіксація** (*transaction* – транзакція, угода, *overflow* – залишок) [2]; **скорочення** (*AICPA* – *American Institute of Certified Public Accountants* – Американський інститут дипломованих бухгалтерів); **усічення** (*rack від multipack* – пачка) [2].

Наразі у лінгвістиці існують різні підходи до визначення способів перекладу термінології. Серед них такі трансформації:

- 1) лексична (транслітерація, перекладацьке транскрибування, калькування, деякі лексико-семантичні заміни);
- 2) граматична (заміни форм слова, частин мови);
- 3) комплексна (описовий переклад, антонімічний переклад та компенсація).
- 4) прямий переклад (дослівний переклад, калькування та запозичення);
- 5) непрямий переклад (еквівалентність, транспозиція, адаптація, модуляція).

З вищенаведеної типології економічних текстів ми відібрали тексти банківської документації, зробили їх перекази, проаналізували та згрупували застосовані перекладацькі трансформації.

Наведемо аналіз деяких перекладацьких трансформацій.

1) Функціональні аналоги:

Оригінал тексту: «*What is the number of ways in which the government can organize its businesses operate and the type of system is important in the structure of the environment*».

Переклад: «*Те, що є способами, в яких влада може організувати свою економіку і тип системи, є важливим в структурі навколишнього середовища*», де вираз *businesses operate* ми переклали як *економіка*.

2) Узагальнення:

Оригінал тексту: «*Financial documents are: bank funds, cheques and payment receipts*».

Переклад: «*Фінансовими документами вважаються: банківські кошти, чеки та квитанції*».

З вхідного тексту зрозуміло, про які «квитанції» йде мова, тому при перекладі перекладач може дозволити собі опустити деякі уточнюючі слова.

3) Транскрибування та транслітерація:

Оригінал тексту: «*The use of credit also makes it possible to implement complex operations implemented in modern business without constant travel of money*».

Переклад: «*Використання кредиту також дає змогу реалізувати комплексні операції, що впроваджуються в сучасному бізнесі без постійної подорожі грошей*».

Проаналізувавши особливості економічних текстів, ми визначили складнощі, які можуть виникнути в процесі роботи над перекладом економічних, фінансових текстів:

1) У викладі текстів економічної спрямованості більшою мірою використовується пасивна мова, а також форма простого теперішнього часу.

2) Різного роду скорочення, які найчастіше використовуються в різних економічних текстах, також представляють складності для перекладу.

3) Терміни в економічних текстах можуть набувати іншого змісту. Так, «interest» в економічних текстах буде перекладатися не так «цікавість», а як «відсоток», «частка», «figure» - цифра, «data» - дані. Особливу важливість при перекладі економічних текстів є переклад термінології.

Отже, на основі проведеного нами дослідження, попередньо проаналізувавши наукову літературу на дану тематику, можемо сформулювати такі висновки, що економічна сфера діяльності людини – це та область знань, яка завжди пов'язана з дедалі більшими процесами наукового і технологічного розвитку, що прискорюються, вона постійно і динамічно розвивається, що сприяє безперервному збагаченню економічної термінології. З'являються нові поняття, відбувається науковий, культурний, технічний, комерційний обмін знаннями, і навіть постійне оновлення словників.

У великій кількості випадків економічний текст має певну специфіку: велика кількість фінансових, економічних термінів, фразеологізмів, стійких виразів і аббревіатур. У більшості випадків найбільшу частку тексту представляють терміни, які можуть не знайомі перекладачеві тексту. Головне завдання перекладача економічного тексту завжди полягає в тому, щоб максимально повно і точно донести зміст тексту, що перекладається. Для того, щоб подолати можливість недорозуміння при перекладі економічних термінів з англійської мови на українську, потрібно враховувати актуальність даних, які лежать в основі того чи іншого тексту.

Література:

1. Антрушина Г.Б., Афанасьєва О.В., Морозова Н.М. Лексикологія англійської: Дрофа, 2007. 288 с.
2. Великий фінансовий словник. New Financial Dictionary/В. Я. Факов. Вид. 2-ге, дод. : Міжнародні відносини, 2011. 867 с.
3. Корунець І.В. Теорія і практика перекладу (аспектний переклад). Вінниця: Нова книга, 2001. 446 с.
4. Сдобніков В. В. Переклад та комунікативна ситуація: монографія: Наука, 2015. 464 с.
5. Фурт Д. Переклад економічної термінології з англійської мови українською: лексико-семантичний аспект. Теоретичні й прикладні проблеми сучасної філології. Випуск 8. Частина II. С.28-33. URL: http://elibrary.donnuet.edu.ua/1631/1/Furt_article_17_2019.pdf

Подлозна А.В.

Особливості перекладу юридичних документів договірною характеру

Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут», Харків

Юридичні документи мають власні особливості на різних мовних рівнях, включаючи лексичний, граматичний та стилістичний. Ці основні особливості важливі для перекладачів, які мають справу з юридичними текстами.

Точний, коректно виконаний переклад юридичного тексту (нормативного акту, наукової чи науково-популярної статті, правового документа, ділового листа, договору, заяви тощо) особливо важливий для всіх учасників міжкультурної професійної комунікації. Перекладач несе велику моральну та правову відповідальність за якість та правильність перекладу у сфері політики, права, дипломатії, військової справи, економічного співробітництва, комерційної діяльності. Помилковий переклад може негативно вплинути на результати порівняльно-правового дослідження. Саме таким підходом до галузевого перекладу ми і пояснюємо актуальність дослідження.

Юридичні документи забезпечують єдність змісту та форми права. Вони у певній формі фіксують юридично значущу інформацію, що має регулятивний характер, передається у часі та просторі, і при цьому забезпечується за рахунок юридичної сили конкретного юридичного документа. Таким чином, значення юридичних документів у механізмі правового регулювання велике.

Говорячи про переклад юридичних документів договірною характеру, варто говорити про дотримання еквівалентності та адекватності, адже саме від вирішення цього перекладацького завдання залежатиме успішність міжкультурної комунікації, а ступінь еквівалентності двох текстів дозволить говорити про успішність перекладу [2, с. 26].

Ми провели дослідження безпосередньо на базі юридичних документів договірної характеру, а саме вивчили офіційні договори World Trade Organization (Світової організації торгівлі) та їх переклади українською мовою. Можемо сказати, що переклад лексичних елементів (як термінів, так і інших слів) цих договорів відбувається за допомогою таких способів:

1. Транскрипція та транслітерація, за допомогою яких найчастіше передаються власні назви, а також інші юридичні поняття (*The Director-General – Генеральний директор, Punta del Este Declaration – Декларація Пунта-дель-Есте*);

2. Калькування (дослівний переклад), при якому копіюється структура вихідної лексичної одиниці: *legal capacity – правоздатність, a separate customs territory – окрема митна територія*;

3. Семантичний розвиток (модуляція) – спосіб контекстуальної заміни, при якому в перекладі використовується слово, значення якого є логічним розвитком значення перекладеного слова: *the date – дата підписання, demise – відмовитися*;

4. Конкретизація, тобто підбір одного зі значень багатозначного слова, залежно від контексту: *original – перший, in accordance – шляхом*;

5. Експлікація, тобто розгорнуте пояснення лексичної одиниці: *Plurilateral Trade Agreement – багатосторонні торговельні угоди з обмеженою кількістю учасників*;

6. Диференціація – переклад з урахуванням контекстуального значення перекладеного слова: *secure – мати/володіти*;

7. Генералізація – заміна одиниці мови оригіналу, що має більш вузьке значення, одиницею мови перекладу з ширшим значенням: *to equip – дати*;

8. Нейтралізація і компенсація – стилістична обробка тексту: *done – учинено*;

9. Опущення – видалення слова або кількох слів, переклад яких не відіграє суттєвої ролі в даному контексті і може вважатися зайвим: *contracting parties – сторони*;

10. Еквівалентний переклад – переклад, який максимально точно і повно відображає ту чи іншу лексему мови оригіналу у мові перекладу, наприклад: *deposited* – передані на зберігання. Все ж, досягнення повної еквівалентності у мові перекладу є неможливим через використання перекладацьких трансформацій. В даному випадку може йтися про часткову еквівалентність тексту на лексичному рівні.

Чіткий поділ лексичних трансформацій можливий тільки в теорії, тому що в реальності переклад є складним творчим процесом, при якому перекладачеві для вирішення перекладацьких завдань необхідно застосовувати різні перекладацькі прийоми. Одна трансформація нерідко народжує потребу у використанні іншої. Так, наприклад, лексичні трансформації дуже часто спричиняють граматичні трансформації, змушуючи перекладача комбінувати обидва типи трансформацій. Правильне використання гарантує максимальну еквівалентність при перекладі.

Адекватне відтворення окремих граматичних структур при перекладі юридичних документів договірною характеру відбувається завдяки використанню таких граматичних трансформацій:

1. Заміни. Заміни частин мови є найпоширенішим видом морфологічної трансформації. Подібні заміни зазвичай викликані різним вживанням слів та різними нормами поєднання в англійській та українській мовах, а в деяких випадках – відсутністю частини мови з відповідним значенням в українській мові. Такій морфологічній трансформації найчастіше піддається іменник. Дуже типовою заміною при перекладі з англійської на українську є заміна іменника на займенник: *implementation period* – *він*, хоча наявні також заміни дієслова на віддієслівний іменник (*to establish* – *створення*) та інші подібні трансформації.

При перекладі документів договірною характеру часто використовується заміна форм слова, наприклад заміна форм майбутнього часу в англійській мові формами теперішнього часу в українській. Так досягається відтінок повинності/зобов'язання: *shall be accorded* – *надає*.

2. Додавання – граматична трансформація, яка передбачає додавання у речення окремих граматичних структур, які зумовлені різницею у граматичних системах мови оригіналу і мови перекладу, наприклад додавання сполучників та сполучних слів, а також слів, які пов'язують між собою частини речення (що часто відсутнє у мові оригіналу).

У багатьох випадках відтворення окремих граматичних структур при перекладі юридичних документів договірною характеру може відбуватися 3. еквівалентним перекладом, тобто прямим перенесенням всіх граматичних складових тексту мови оригіналу на мову перекладу. Наприклад: “*export subsidies*” refers to subsidies contingent upon export performance, including the export subsidies listed in Article 9 of this Agreement // “експортні субсидії” стосуються субсидій, які надаються за умови здійснення експорту, у тому числі експортні субсидії, перелічені в статті 9 цієї Угоди.

Відтворення англійських речень при перекладі юридичних документів договірною характеру відбувається завдяки використанню таких граматичних трансформацій:

1. Заміни: заміна структурного типу речення, наприклад заміна простого речення на складне, заміна граматичної основи речення (*The amounts represent – Ці суми – це платежі*) та ін.;

2. Перестановка (транспозиція) – це «зміна розташування (порядку) мовних елементів в тексті перекладу у порівнянні з текстом оригіналу». Елементи, які можуть зазнавати транспозиції – окремі слова та словосполучення. Речення у тексті юридичних договорів не переставляються ніколи.

3. Еквівалентний переклад речень зустрічається рідко, однак бувають випадки повного перенесення усіх вихідних структур речення у мову перекладу.

Перелічені вище перекладацькі трансформації у «чистому вигляді» зустрічаються рідко. У процесі розгляду прикладів ми бачили, що різноманітні трансформації поєднуються один з одним – перестановка супроводжується

заміною, граматичне перетворення супроводжується лексичним тощо. Саме такий комплексний характер перекладацьких трансформацій і робить переклад таким складним. І саме завдяки перекладацьким трансформаціям (як граматичним, так і лексичним) досягається адекватність перекладу юридичних документів договірною характеру.

Література:

1. ЗАКЛЮЧНИЙ АКТ, який утілює результати Уругвайського раунду багатосторонніх торговельних переговорів. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/MU94685?an=2>
2. de Groot, G. -R. Language and law. *Netherlands report to the Fifteenth International Congress of Comparative Law*. Antwerp, Groningen: Intersentia, 2008. P. 21–32.
3. Final Act embodying the results of the Uruguay Round of Multilateral Trade Negotiations. URL: https://www.wto.org/english/docs_e/legal_e/03-fa_e.htm

Сезавар Сайєді Джандагі Д.С.

Специфіка та проблематика перекладу англомовних слів-реалій у сучасних науково-технічних текстах

Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут», Харків

Постановка проблеми. У зв'язку з відмінностями у культурах народів, перед перекладачем постає проблема подолання культурно-етнічного бар'єру між носіями мови оригіналу та мови перекладу. Культурологічний аспект перекладу має значення у зв'язку з розвитком міжкультурної комунікації, у якій переклад сприймається як комунікативний процес. «У вузькому значенні переклад – приватна форма комунікації, у широкому значенні – те, що робить і діалог, і комунікацію можливими» [1, с. 127]. Таким чином, для перекладу насамперед великий інтерес становить проблема передачі глибинної специфіки тексту, у якому проявляються національно та культурно марковані

елементи. Це питання нині не має єдиного трактування, а тому нові дослідження у цьому напрямку дозволяють підійти ближче до її вирішення.

Повернення до цієї теми, яка сама по собі не є новою для теорії та практики перекладу, викликане зростанням інтересу до національно маркованої лексики в період глобалізації, коли проникнення слів даного типу в текстах перекладів наростає у зв'язку із взаємодією культур та загальною мобільністю людей та пов'язаних із ними артефактів.

Актуальність дослідження зумовлена тим, що сучасні науковці частіше звертаються до проблеми перекладу реалій у художніх та публіцистичних текстах, а науково-технічні тексти з цієї точки зору досліджені недостатньо, що зумовлює необхідність наукових пошуків у цьому напрямку.

Мета статті - дослідити специфіку та проблематику перекладу англійських слів-реалій у сучасних науково-технічних текстах.

Виклад основного матеріалу. Науково-технічний підвид наукового стилю може мати як письмове, так усне мовне вираження. Характерною особливістю мовного редагування науково-технічних текстів є стандартизація композиційної та змістової частин, тобто виділення мовного варіанту кліше, встановленого для конкретних умов спілкування. У наукових і професійних текстах автори намагаються досягти стислості викладу, використовуючи різні морфологічні, синтаксичні та лексичні прийоми. Стислість досягається використанням різних скорочень слів і словосполучень для заміни виразів, які часто повторюються в тексті. Основною характеристикою науково-технічного тексту є високий ступінь термінологічності (використання міжгалузевих, вузькоспеціальних, загально технічних термінів) [5, с. 89].

Лексичні проблеми перекладу науково-технічних текстів проявляються, насамперед, у необхідності правильно трактувати терміни та обрати їх лексичний відповідник, а також розпізнати значущі морфеми у складі слів, які можуть вказувати на їх додаткові характеристики. Важливим також є контекст, у якому вживаються лексеми – синонімічні пари слів, означення

термінів тощо. Однак однією з найбільш важливих є проблема перекладу слів-реалій.

Реалії є лексемами чи словосполученнями, що відбивають побут, життя, культуру та традиції якогось народу, нації, і які не проявлені у мові та культурі інших народів. Для нас є визначальною така ознака реалій, як відсутність – на лексичному чи екзистенційному рівні – того чи іншого предмета, явища, ознаки, наявного в іншій культурі [2, с. 42].

Реалії є складовою лексики, яка в перекладі не має еквівалентів - повних лексичних відповідників в іншій мові, тому чимало дослідників говорить про її неперекладність [2;3].

Ми дослідили англійські науково-технічні тексти, а саме патенти, та можемо класифікувати реалії, наявні в них (вибірка зі 100 одиниць), таким чином:

А. Географічні реалії (24%):

- назви земель і ландшафтів: *Due to climate change and population growth, improving methods to increase crop resistance to stressful conditions is extremely important. Inoculation with three symbiotic endophytes, which are native to the Canadian prairies...* [4] // У зв'язку зі зміною клімату та зростанням чисельності населення, вдосконалення методів підвищення стійкості сільськогосподарських культур до стресових умов є надзвичайно важливим. Інокуляція трьома симбіотичними ендofітами, які є вихідцями з канадських прерій...;

- реалії на позначення представників флори і фауни: *Pollack (walleye pollock / alaska pollack) is a representative fish caught in the fishery of the ocean industry and is called by various names depending on the processing method and the catching method* [4]// Минтай (минтай / аляскинский минтай) є представницькою рибою, що виловлюється в рибному господарстві океанічної промисловості і називається різними назвами в залежності від способу обробки і методу вилову.

Б. Етнографічні реалії (37%):

- назви будівель і споруд: *A computer-implemented method for controlling an artificial **cellar**, comprising: receiving actual preservation conditions of a natural cellar, the actual preservation conditions comprising at least one of an actual temperature and an actual humidity within the natural cellar//* Комп'ютерно-реалізований спосіб керування штучним льохом, що включає: отримання фактичних умов збереження природного льоху, причому фактичні умови збереження включають принаймні одну з фактичної температури та фактичної вологості в межах природного льоху [4];

- назви видів діяльності і занять: *A **safari** bicycle rack, method for making the safari bicycle rack, and method for mounting a bicycle to the safari bicycle rack on an exposed roll can include...// Сафарі-стійка для велосипедів, спосіб виготовлення сафарі-стійки для велосипедів та спосіб кріплення велосипеда до сафарі-стійки на відкритому рулоні можуть включати...;*

- назви їжі, напоїв: *The present invention relates to an apparatus for the three-dimensional decoration of pieces of candy, particularly **pralines**, which pieces of candy are covered, in a coating device, with a coating mass and are then subjected to a cooling process in order to harden the mass//* Цей винахід відноситься до пристрою для об'ємного декорування шматочків цукерок, зокрема **праліне**, в якому шматочки цукерок покривають у пристрої для покриття покривною масою, а потім піддають процесу охолодження з метою затвердіння маси;

- мистецтво та культура: *The present invention relates to a kind of outer frame type electronic **jazz** drum [4] //* Цей винахід відноситься до різновиду електронного **джазового** барабана типу зовнішньої рами.

В. Суспільно-політичні реалії (22%):

- адміністративно-територіальний устрій: *In one embodiment, equipment 200 is any of the product embodiments that is called as WANScaler of being produced by the Citrix Systems company that is arranged in **Florida State Ft.Lauderdale** [4]//* В одному з варіантів обладнання 200 є будь-яким з варіантів продукту, який називається WANScaler, що виробляється

компанією *Citrix Systems*, яка розташована у штаті Флорида, м. Форт-Лодердейл.;

- органи та носії влади: *The conference chairman can not control the conference flow in real time through software* [4]// **Голова** конференції не може контролювати хід конференції в режимі реального часу через програмне забезпечення ;

Г. Науково-технологічні реалії (5%): назви наукових інститутів та компаній (*Airbus*), назви винаходів (*Cosmo-telluric harmonising method – космотеллуричний метод гармонізації*);

Д. Одиниці виміру (2%): *round – фунт, mile – миля*.

Загалом, можемо стверджувати, що у нашій вибірці переважають етнографічні реалії, а саме назви національних страв та напоїв, що пов'язано з науковими розробками їх рецептури (це відображено у таких науково-технічних текстах як патенти).

Проаналізувавши переклад реалій у науково-технічних текстах, можемо зробити висновок, що мовна реалія викликає певні труднощі при перекладі, оскільки в більшості випадків в іншомовній культурі немає предмета чи явища, яке б називалося дійсністю мовою перекладу.

Серед основних труднощів та проблем, що перешкоджають перекладу реалій, можна назвати такі:

1. Відсутність еквівалента в мові перекладу через відсутність референта (об'єкта), на що вказує реалія носіїв цієї мови.
2. Потреба передати місцевий чи національне забарвлення поряд із суб'єктивним значенням (семантикою) дійсності.

Наше дослідження засвідчило, що найчастотнішим способом перекладу реалій у науково-технічних текстах є транскрибування (60%). Наприклад: *prairies- прерії, tsunami – цунамі, Alaska – Аляска, tornado – Торнадо, safari – сафарі*.

Далі за частотою використовується:

1. Знаходження еквівалента (20%): *Mediterranean- середземноморський, U.S. Navy – ВМС США*. Наприклад: *A large-scale breeding system is provided for the predatory leaf-dwelling predatory horticulture worms of the locust leaf using **mediterranean** pollen moth eggs as an alternative feed* [4] // Передбачено широкомасштабну систему розведення хижих садівничих черв'яків акації, що живуть на листі, з використанням яєць **середземноморської** пилкової молі як альтернативного корму.

2. Калькування (8%): *tornadic activity - торнадічна активність, minicab – мікротаксі, maple syrup - кленовий сироп*. Наприклад: *The present system and method detects and predicts potential **tornadic activity*** [4] // Сучасна система та метод виявляють і прогнозують потенційну **торнадічну активність**.

3. Експлікація (5%): *tart- домашній торт, trifle – бісквіт, просочений вином і залитий збитими вершками*. Наприклад: *The invention discloses an egg **tart** skin production system, comprising an egg tart skin molding machine, a cup placing device, a flour supply device and a molding device* [4]... // Винахід розкриває систему виробництва яєчної шкірки для **домашнього торта**, яка містить машину для формування яєчної шкірки, пристрій для розміщення чашок, пристрій для подачі борошна та пристрій для формування...

4. Запозичення (4%): *The resource allocation request response that **Amazon** server returns is received, the address information of resource instances...* [4] // Отримано відповідь на запит на виділення ресурсу, яку повертає сервер **Amazon**, інформацію про адресу екземплярів ресурсу.

5. Конкретизація (2%): *cellar – льох, destroyers - есмінці*. Наприклад: *A computer-implemented method for controlling an artificial **cellar**...* [4] // Реалізований комп'ютером спосіб керування штучним **льохом**.

6. Опущення (1%): *Union Jack flag – прапор: Such a figure is sometimes known as a **Union-Jack** or simply as a flag* [4] // Така фігура іноді відома як прапор). Опущення при перекладі реалій у науково-технічних текстах використовується вкрай рідко, адже від цього залежить можливість

наукової розробки та її технічних характеристик, а тому опущення можливе лише в крайньому випадку, коли реалія не несе важливого смислового значення.

Висновки. В перекладі науково-технічних текстів найчастіше використовуються комплексні перекладацькі трансформації, оскільки вони сприяють досягненню адекватності під час перекладу. На практиці досить важко виділити будь-яку трансформацію у чистому вигляді. Головне завдання перекладача полягає в тому, щоб знайти їхню правильну комбінацію. Крім того, при перекладі важливо враховувати функціональний стиль вихідного тексту та використовувати мовні засоби, притаманні аналогічному стилю у мові перекладу. Так, при перекладі текстів науково-технічного характеру необхідно пам'ятати про такі властиві їм риси як інформативність, логічність, ясність, не забувати про значну роль термінології.

Література:

1. Коптілов В. В. Теорія і практика перекладу: навч. посіб. КИЇВ: Юніверс, 2003. 280 с.
2. Кочерган М.П. До питання про безеквівалентну лексику і лакуни та способи їх компенсації. *Проблеми зіставної семантики. Збірник статей за доповідями Міжнародної наукової конференції з проблем зіставної семантики 23-25 вересня 1999 р.* / Відп. ред. М.П. Кочерган. Київ, 1999. С. 42–45.
3. Agar M. *Language Shock : Understanding the culture of conversation.* Harper Paperbacks, 1995. 288 p.
4. Google Patents. URL: <https://patents.google.com>
5. Reiss K. Text Types, Translation Types and Translation Assessment. In: Chesterman, Andrew (ed.) *Readings in Translation Theory.* Helsinki: Oy Finn Lectura Ab., 1989. 130 p.

Сокорева А.Є.

Лексичні трансформації в перекладі патентної документації США

українською мовою

*Національний технічний університет «Харківський політехнічний
інститут», Харків*

Глобальний розвиток винахідництва призвів до стабільного щорічного збільшення кількості видаваних в світі патентів. Створення патентоспроможних машин, приладів, технологічних процесів обумовлює інтерес до патентної літератури фахівців, пов'язаних з наукою і технікою. Україна відіграє значну роль у галузі винахідництва, окрім того, світові компанії часто саме в Україні створюють свої компанії для тестування винаходів. Тому патентна документація відіграє важливу роль у зовнішніх контактах нашої держави.

Актуальність дослідження зумовлена тим, що патентні документи мають свої особливості і складності, які при передачі з однієї мови на іншу необхідно враховувати. Помилки та неточності перекладу можуть привести до ускладнень в ході експертизи заявки патенту, програшу в патентній суперечці і, в кінцевому рахунку, до втрати репутації патентного відомства. Тому дослідження особливостей перекладу цих одиниць, зокрема на лексичному рівні, є необхідним і актуальним.

Патентні документи належать до офіційно-ділових паперів.

Усі офіційно-ділові документи мають клішовану форму. Загальною характеристикою групи текстів ділового характеру вважається наявність спеціальних термінів та спеціальної фразеології. Велика кількість канцелярських кліше; деяка консервативність лексики; складний, громіздкий синтаксис контрактної документації орієнтовані на максимальну точність і однозначність формулювань [2, с. 35].

Основна функція ділової документації – фіксація важливого повідомлення, яке у деяких видах документів виявляється представленим у порівняно жорстко регламентованій формі. Комплекс стилеутворюючих

характеристик текстів офіційно-ділового стилю на морфологічному, синтаксичному та лексичному рівнях відображає різноманітність жанрів офіційно-ділового стилю. Одним із таких жанрів є патент.

Будь-який патент підтверджує інформацію про право інтелектуальної власності і надає інформацію, нерідко на підставі наукових знань і досліджень, про об'єкт інтелектуальної власності.

Текст патентів характеризується: стійкою композиційною організацією, чітко вираженим адресантом і адресатом, особливостями у використанні мовних засобів: є нейтральним, в ньому відсутнє суб'єктивне начало, незважаючи на факт наявності певного автора і передбачуваного адресата, переважанням професійної термінології, включенням значної кількості різноманітних дискурсивних формул.

Лексику наукової мови, у тому числі патентів США, становлять три основні пласти: загальноживані слова, загальнонаукові слова та терміни [1].

Спеціальна лексика включає всілякі похідні від термінів, слова, що використовуються при описі зв'язків та відносин між термінологічно позначеними поняттями та об'єктами, їх властивостей та особливостей, а також ціла низка загальноживаних слів, що використовуються, проте в строго певних поєднаннях і тим самим стають певним чином спеціалізованими.

Здійснивши загальний аналіз патентів США та аналіз їх термінології (вибірка із 300 термінів), ми визначили, що у патентах США термін може бути однослівним і складатися з одного базового слова або являти собою термінологічну групу. Отже, за формальною структурою в патентах США можна вирізнити однокомпонентні (62%) та багатоконпонентні (38%) терміни. За змістом терміни в патентах США класифікуються на: однозначні (26%), багатозначні (74%).

За джерелом виникнення у текстах патентів США можна виділити терміни: рідномовні (англомовні) (38%), запозичені (23%), міжнародні (39%).

Переклад текстів офіційно-ділового стилю та зокрема текстів патентів є складним завданням. Для грамотного перекладу офіційних документів і

ділових текстів перекладач повинен володіти особливостями офіційно-ділового стилю, вміти правильно вибирати і використовувати прийоми перекладу, необхідні для перекладу певних лексичних одиниць, мати глибокі знання у сфері діяльності, в якій знаходиться перекладений документ. Оскільки патенти містять велику кількість науково-технічних термінів, то перекладач має володіти і термінологією.

Еквівалентність та адекватність є ключовими критеріями оцінки якості перекладу. Поняття «еквівалентність» включає максимальну відповідність текстів оригіналу і перекладу. Поняття «адекватність» перекладу означає виконання всіх комунікативних завдань оригіналу та дотримання норм мови перекладу. Оскільки патент є юридичним документом, його характерною особливістю є високий рівень стандартизованості, отже, в англійських патентах є ті ж особливості, що й в українських. Відповідно, при еквівалентній передачі даних характерних рис, адекватність перекладу може бути досягнута. При цьому одними із важливих прийомів перекладу у цій галузі є перекладацькі трансформації [5, с. 106].

Проблема пошуку та формування перекладацьких трансформацій існувала не один десяток років. За роки дослідження цієї проблеми вченими були сформовані різні класифікації, загальною рисою яких було поділ всіх перекладацьких трансформацій на лексичні та граматичні з деякими різними нюансами.

Здійснивши власний перекладацький аналіз патентів США, можемо стверджувати, що переклад здійснюється переважно за допомогою підбору еквіваленту (35%). Наприклад: *the assembling procedure* – процедура складання, *identification marks* – ідентифікаційні знаки, *invention* – винахід, *screws* – гвинти, *screw holes* – отвори для гвинтів.

Наступними способами за частотою застосування в перекладі патентів США є:

- конкретизація (18%): *web* – полотно, *dimension* – вимір, *accessory* – пристрій;

- транскрибування (15%): *Hybrid Tesla-Pelton Wheel* - Гібридне колесо Тесла-Пелтона, *Lightning connector* - конектор Лайтнінг;
- калькування (12%): *stop means* – стопорні засоби, *longitudinal retention* – поздовжнє утримання;
- описовий переклад (8%): *embodiments* – варіанти здійснення, *adduction* – приведення м'яза в тонус.

У значно меншій кількості наявні також:

- антонімічний переклад (3%): *non-natural polymer* – штучного полімеру;
- генералізація (4%): *mount* – кріплення, *accessory* – допоміжна частина;
- модуляція (5%): *in* – на території, *performance* – продуктивність, *claims* – формули винаходу.

Підсумовуючи вищесказане, слід зазначити, що переклад – це повне і точне вираження сенсу висловлювання однієї мови іншою. Розбіжність у ладі англійської та української становить великі труднощі для перекладача. У процесі перекладу доводиться постійно вдаватися до різних перекладацьких трансформацій задля досягнення еквівалентності, максимального зближення з текстом оригіналу.

Література:

1. Карабан В. І. Переклад англійської наукової і технічної літератури. Ч. 2. Лексичні, термінологічні та жанрово-стилістичні труднощі. Вінниця: Нова Книга, 2001. 303 с.
2. Максимов С. Практичний курс перекладу (англійська та українська мови). Теорія та практика перекладацького аналізу тексту для студентів факультету перекладачів та факультету заочного та вечірнього навчання: Навчальний посібник. К.: Наука, 2006. 157 с.
3. Семигінівська Т. Г., Нечипорук О. І. Лексико-граматичні трансформації в перекладі офіційних документів НАТО. *Національний Авіаційний Університет*. Київ, 2016. С. 6.

4. Черноватий Л. М., Карабан В. І. Переклад текстів англомовних засобів захисту інтелектуальної власності: патенти, знаки для товарів та послуг. Вінниця: Нова Книга, 2011. 112 с.

5. Google Patents. URL: <https://www.google.com/?tbs=pts>

6. Reiss K. Text Types, Translation Types and Translation Assessment. In: Chesterman, Andrew (ed.) Readings in Translation Theory. Helsinki, 2009: Oy Finn Lectura Ab.

Хазієв А. В.

Медична термінологія і лексика сфери охорони здоров'я:

перекладознавчий аспект

Національний технічний університет

«Харківський політехнічний інститут», Харків

Постановка проблеми. У сучасному світі всі переваги глобальної діджиталізації можуть бути поставлені на один рівень із надбаннями й високими технологіями, які привносить у інтелектуальний ресурс людства медицина. І саме перекладач є медіатором цих знань. Тому типологія лексики на позначення понять медицини і сфери охорони здоров'я є одним із найзатребуваніших в перекладацькому аспекті спектрів сучасних професійних терміносистем.

Медичний дискурс як стратегія мовної поведінки – чи то усної, чи то письмової, – що зумовлює добір мовних ресурсів і адаптацію їх до умов комунікації, значною мірою створюється за допомогою відповідної термінології. Хоча термінологічні шари лексики загалом є найважливішими складовими будь-якої галузі науки, і правильна адекватна транслятологія є провідним чинником і основою наукової мови спілкування, саме без системи медичної і фармацевтичної термінології не можливе накопичення, зберігання й передача інформації. У такий спосіб переклад у медичній сфері «уможливорює» існування людства в цілому, оскільки дає доступ до знань про

розвиток і здобутки світового досвіду, найсучасніші технології й інновації, відкриття, застереження й наслідки, ефективність альтернативних способів лікування, що зумовлює **актуальність теми дослідження**.

Мета розвідки – виявлення й дослідження особливостей перекладу англomовної медичної термінології українською мовою.

Виклад основного матеріалу. Зміст і категоріальні ознаки сучасного перекладу у сфері медицини й охорони здоров'я обумовлені екстралінгвістичними факторами. Перекладений матеріал повинен містити ретельно вивірену термінологію, щоб не виявитися причиною неприпустимої помилки в професійній діяльності, адже від правильного точного інтерпретування залежить як здоров'я пацієнтів, так й життя.

Диференційною рисою медицини ХХІ століття є надшвидкісний темп зростання кількості вузьких спеціальностей, поява нових можливостей лікування, розробка спеціалізованого обладнання й матеріалів. Відповідно, в геометричній прогресії зростають вимоги до кваліфікації фахівця, що працює з такою інформацією – він має досконало володіти спеціальною термінологією тексту, що перекладається. Сучасне перекладознавство виділяє певний перелік проблем перекладу медичних текстів. Так, М. Руло на матеріалі англійської і французької мов диференціює шість основних аспектів: 1) особливості узусу, включаючи метонімічне вживання термінів і переважне вживання певних частин мови; 2) мінливість термінології; 3) термінологічну синонімію; 4) проблеми перекладу епонімів; 5) розбіжність афіксів у словах загального походження; 6) недостатньо високу якість спеціалізованих дво- й багатомовних словників [1, с.143–152]. Натомість Н. Раск на матеріалі шведсько-англійських перекладів акцентує увагу на: 1) недостатній стандартизації термінології; 2) допустимості застосування англіцизмів у перекладному тексті; 3) труднощах у перекладі епонімів; 4) відмінностях у організації системи охорони здоров'я в різних країнах [2, с.16–17].

Медична термінологія в наукових текстах, як правило, може адекватно трактуватися тільки медичними фахівцями, але вимоги сучасного

глобалізованого всесвіту привертають увагу широкого загалу до сутності понять і явищ у сфері медичної тематики, як-от: *insomnia, bacteria, hysteria, schizophrenia*. Подекуди така лексика переходить із розряду нейтральної до експресивної, набуваючи метафоричного забарвлення, наприклад, у авторському стилі або в публіцистиці «*Degenerative disease of American society is racial problem*», «*Most economists for long-term growth, modern Poland would be a much poorer country*».

Труднощі для перекладача в медичній галузі можуть бути пов'язані з, на перший погляд, не характерними для цього шару лексики омонімією (*atelia* – в одному значенні – «незавершеність розвитку», в іншому – відсутність сосків молочних залоз); полісемією (*pathology* – патологія як порушення біологічної норми в організмі, *pathology* – наука про причини та наслідки неправильного розвитку організму); паронімією (*nephritis* – нефрит, запалення нирки і *neuritis* – неврит, запалення нерва).

Спираючись на принципи класифікації, запропонованої Т. Канделаки, ми угрупували дібраний лексичний матеріал за семантичним критерієм, визначивши 10 найбільш поширених груп термінів. Усі ці групи є актуальними в сучасному медичному дискурсі, і превалювання одиниць однієї чи іншої категорії залежить від сфери вжитку:

1. Діагнозоутворюючі терміни: *asthma* – астма, *autism* – аутизм, *sarcoma* – саркома, *liver cirrhosis* – цироз печінки.

2. Терміни, що позначають симптоматику: *acidosis* – ацидоз, *vasodilation* – вазодилатація, розширення кровоносних судин, *respira* – порушення дихання.

3. Терміни, що дають назви методам діагностики, профілактики: *vaccination* – вакцинація, *Mantoux test* – проба Манту, *colposcopy* – кольпоскопія, *rubella immunization* – щеплення від краснухи.

4. Терміни на позначення обладнання й інструментів: *scalpel* – скальпель, *Ilizarov apparatus* – апарат Єлізарова, *Kocher forceps* – затискач Кохера.

5. Терміни, що називають медичні посади й спеціалізації: *Surgeon General* – керівник служби охорони здоров'я, *registered nurse* – медсестра, яка

здобула освіту в медичному коледжі й отримала ліцензію.

6. Фармацевтичні терміни: *Analgin* – анальгін, *Panadol* – панадол, *chamomile* – ромашка, *acetylsalicylic acid* – кислота ацетилсаліцилова.

7. Терміни, що позначають частини тіла й органи: *larynx* – гортань, *pituitary gland* – гіпофіз, *pancreases* – підшлункова залоза.

8. Терміни, що називають медичні операції й процедури: *cryotherapy* – кріотерапія, *rhinoplasty* – пластична операція на носі.

9. Терміни, що утворюють назви медичних установ: *Hospital for harbor workers and seafarers* – лікарня для портових робітників і моряків, *mental hospital or asylum* – психіатрична лікарня, *infirmary* – ізолятор.

10. Терміни, що називають напрями спеціалізації медичної науки: *Internal Medicine* – терапія, *Cardiology* – кардіологія, *Psychiatry* – психіатрія, *cosmetic dentistry* – естетична стоматологія.

За структурним критерієм серед досліджуваних термінологічних одиниць у сфері медицини та охорони здоров'я виділяємо: 1) однокомпонентні терміни: *rectouterina*, *bioplasm*, *biodeterioration*; 2) двокомпонентні сполуки: *biorthogonal decomposition*, *excavatio rectouterina*, *HeLa cells*, *Moor's clamp*, *Mulligan's forceps*; 3) трикомпонентні одиниці: *biopolimer drilling mud*, *biodegradable dosage form*. У ході дослідження ми дійшли висновку, що найбільш поширеною є друга група. На нашу думку, це пов'язане з тим, що саме бінарні сполуки відповідають двом важливим вимогам до медичного терміна – його стислості (у порівнянні з трикомпонентним) і більшому ступеню деталізації (у порівнянні з однокомпонентним).

Важливо зауважити, що оскільки медицина є тією галуззю знань, що стрімко розвивається, перманентно затребуваним у професійній діяльності перекладача є переклад неологізмів. Проаналізований мовний матеріал дає підстави зробити висновки, що відтворення неологізмів найчастіше здійснюється за допомогою: 1) транскрибування: *bacteriophobia* – бактеріофобія, *suggestopedia* – суггестопедія; 2) описового способу: *glue-*

sniffing – вдихання клею з метою відчуття наркотичного ефект.

Ми звернули увагу на те, що диференційною ознакою медичного дискурсу є наявність великого прошарку термінів-епонімів, що містять у своєму складі власну назву, а також загальну назву на позначення наукового поняття: *antrum of Highmore* – Гайморова пазуха, *Mikulicz's clamp* – зажим Микулича (для пережимання тканин, для прижимання та утримування тампонів після тонзилектомії), *Longo's forceps* – зажим Лонго (для зближення країв рани серця), *Bowman's capsule* – боуменова капсула.

Оскільки переклад передбачає перенесення смислових одиниць однієї мовної системи до іншої й узгодження їх між собою в реченнях і текстах, то відповідно для досягнення адекватності при перекладі фахівець використовує мовні засоби і відповідні прийоми, зокрема перекладацькі трансформації. У медичних текстах наявні:

1. Лексичні трансформації:

1) Транскрипція і транслітерація: *Genericon* – Генерікон, *Tetralol* – Тетралол, *Mibefradil* – Мібефраділ, *Cyclosporine* – Циклоспорин, *Itraconazole* – Ітраконазол, *Alcoholism* – алкоголізм.

2) Калькування: *cancer immunotherapy* – імунотерапія раку, *fungus diseases* – грибові захворювання, *blood transfusion* – переливання крові.

3) Конкретизація: *The frequency and severity level of a muscle disease can increase with simultaneous administration of medication, which can already cause a muscle illness with single dosage.* – Частота і рівень хворобливості в м'язах може збільшитися з одночасним прийомом препаратів, які можуть викликати хворобливість в м'язах після одноразового прийому; *The general initial dose is 10 mg daily, administered once in the evening.* – Початкове дозування – 10 міліграм, один раз в день увечері.

4) Генералізація: *The security and effectiveness of Simvastatin with children has not been examined.* – Застосування Симвастатіна дітьми з погляду безпеки і ефективності не було досліджено.

5) Модуляція: *Active liver disease, including cholestasis (gall bladder*

congestion) or unsettled, continually increasing serum transaminase levels. – *Захворювання печінки в активній стадії, включаючи холестаз (застій в жовчному міхурі) або безперервне збільшення рівня трансаминаз; As no disadvantages exist as a result of brief interruption of the therapy, the treatment with Simvastatin should be stopped. – Оскільки коротка перерва в прийомі препарату не викликає негативних наслідків, слід припинити прийом Симвастатину.*

2. Граматичні трансформації:

1) Синтаксичне уподібнення (дослівний переклад): *Simvastatin lowers the cholesterol level and belongs to the class of so-called HMG–CoA–Reductase–Inhibitors. – Симвастатин знижує рівень холестерину і належить до так званого класу (HMG–CoA/ГМГ–КоА) інгібіторів редуктази; You must inform your doctor of previous or existing liver diseases, including alcoholism (previous or existing). – Ви повинні повідомити вашого лікаря про раніше перенесені або існуючі захворювання печінки, включаючи алкоголізм (попередній або існуючий).*

2) Членування речення: *In rare cases there have been reports of obvious and long–lasting increases of the liver enzyme (serum transaminase); in general the deviations of the liver functions are small and temporary. – В окремих випадках зазначалися очевидні і тривалі збільшення функції ферменту печінки (трансаминаза сироватки). У цілому, порушення функції печінки є тимчасовими і незначними.*

3) Об'єднання речення: *Simvastatin "Genericon" is generally well-tolerated. Most side effects are light and temporary. – Більшість пацієнтів добре переносять Симвастатин «Генерікон»; його побічні явища зазвичай слабо виражені і носять тимчасовий характер.*

4) Граматичні заміни: *Since it has not been proven that Simvastatin is transferred to the mother`s milk. – Хоча немає доказів, що Симвастатин проникає в грудне молоко.*

5) Перестановка: *The combined use of Simvastatin and other blood fat-*

lowering medication should thus be avoided unless the expected use outweighs the increased risk of this combination. – Слід уникати одночасного застосування Симвастатина з іншими препаратами, що знижують рівень холестерину, окрім випадків, коли очікуваний ефект перевищує ризик.

3. Лексико-граматичні трансформації:

1) Антонімічний переклад: *However, if the dose is forgotten once, no extra tablet should be taken but instead, continue the treatment in the usual way.* – Проте, якщо була не прийнята одна пігулка, її не слід приймати додатково, а слід продовжувати лікування звичайним способом.

2) Компенсація: *For the reduction of blood fat values that are too high as well as for coronary heart disease.* – Застосовується для зниження концентрації загального холестерину в крові у пацієнтів з ішемічною хворобою серця; *When is Simvastatin "Genericon" used?* – У яких випадках застосовується Симвастатин «Генерікон»?

Оскільки ми аналізували зразки як професійної комунікації на рівні лікар-хворий, так і суто науковий контекст медичної галузі (наукові статті вузькогалузевої тематики), можемо стверджувати, що ці перекладацькі трансформації можуть бути наявні й доволі поширені в мовній площині навіть одного тексту.

Висновки. Для досягнення адекватності при перекладі з однієї мови на іншу перекладач використовує певні трансформації. Ми з'ясували, що переклад медичних текстів різного типу вимагає застосування всіх основних видів лексичних і граматичних трансформацій, причому найуживанішими є транскрибування й транслітерація, а також калькування; доволі часто використовуються конкретизація, синтаксичне уподібнення, експлікація, лексичне додавання, перестановка.

На структурному рівні в медичному дискурсі переважають саме бінарні (двокомпонентні) сполуки, вочевидь тому що відповідають двом важливим вимогам до медичного терміна – його стислості (у порівнянні з трикомпонентним) і більшому ступеню деталізації (у порівнянні з

однокомпонентним). Диференційною ознакою мови цієї галузі є наявність великого прошарку неологізмів і термінів-епонімів. Труднощі для перекладача в медичній галузі можуть бути пов'язані також із наявністю омонімії, полісемії, паронімії.

Література:

1. Rouleau, M. La terminologie medicale et ses problemes// Panacea. Vol. IV, N12, 2003. URL: http://medtrad.org/panacea/IndiceGeneral/n12_tribuna_Rouleau.pdf.
2. Rask, N. Analysys of a medical translation: terminology and cultural aspects// Vaxjo Universitet Publikationer. 2004. URL: <http://vxu.divaportal.org/smash/record.jsf?pid=diva2:206300>.

ШКУРЧЕНКО Анастасія Юрївна

Науковий керівник: канд.філолог.наук, доцент

Голікова Оксана Миколаївна

МЕТАФОРИЧНА ТОЧНІСТЬ: ОБРАЗНІСТЬ ПОЕЗІЇ ВІЛЬЯМА БЛЕЙКА ТА ЇЇ ВІДТВОРЕННЯ ПІД ЧАС ПЕРЕКЛАДУ

Слід почати нашу роботу з визначення критеріїв художності в перекладознавстві, які застосовуються для перекладу художніх творів. Частіше всього поняття еквівалентності текстів оригіналові балансує між двома позиціями: співвідношення повноти і точності змісту, або збереження відносно рівноцінної змістової і смислової, стилістичної і синтаксичної, функціонально-комунікативної інформації оригіналу в перекладі [4, с. 10]. Певні критерії підбору варіанта перекладу є суб'єктивними, тобто залежать безпосередньо від перекладача, його досвіду, навіть, у випадку саме художньої літератури, від його світовідчуття. Перекладач виступає в ролі «медіатора» [4, с. 12] між читачем і автором, особливості творчості якого має так чи інакше передати у зрозумілій і зручній для сприйняття формі. Відповідно сам художній переклад розуміється як специфічне явище, що має двоїсту природу,

тобто «водночас естетичне за своєю природою і лінгвістичне – за засобами вираження сутності літературного твору» [4, с. 8].

Слід також зазначити, що загалом тексти поділяють на два типи: ті, що виконують функцію повідомлення – інформативні, орієнтовані на зміст, та ті, що мають естетичну, експресивну функцію і орієнтовані на форму [4, с. 14]. З огляду на спадщину англійського поета та митця Вільяма Блейка ми звертаємося до другого типу, хоча не можемо відмінити змістовного метафоричного підґрунтя, що передається через його форму. Крім того, у процесі перекладу поезії Блейка часто доводиться звертатися до триєдиної структури художнього тексту у вигляді: «зміст-форма-образ» [4, с. 19]. Таким чином, за допомогою системи образів, виражених через форму твору, ми встановлюємо його опосередковано виражений або зовсім прихований зміст.

Перейдемо до безпосереднього розгляду творчості новатора свого часу, оригінального неповторністю своєї творчості митця, поета Вільяма Блейка. Маємо відмітити, що в українському літературознавстві його постать все ще залишається «білою плямою» [2, с. 49]. Дослідження його творчості проте ставить перед літературознавцями ряд дуже цікавих і неоднозначних тем для розглядання: 1. фігура візонера в ролі наратора твору; 2. видіння як акт творіння; 3. постать «Митця» (бога, проте не завжди в прямому значенні) у пошуках «вторинного творця» (людини) [6].

Маємо неодмінно зазначити таку особливість поезії Блейка як наявність авторського ідіостилю, тобто системи змістовних і формальних лінгвістичних характеристик, властивих творам цього автора, яка робить унікальним втілений у цих творах авторський спосіб мовного вираження [4, с. 13]. Для обраного об'єкта дослідження він полягає в індивідуальній авторській системі метафор та асоціативних зв'язків. Крім того, підхід поета також виділяється окремими рішеннями, такими як концептуальна опозиція «нескінченність/минуцність», оригінальність художніх засобів і прийомів [5, с. 180, 183].

Головним принципом побудови індивідуально-авторської картини світу В. Блейка є принцип антитетичності [5, с. 4]. Він полягає у проробці та застосуванні автором системи стійких антитез. Водночас Вільям Блейк використовує цей принцип у своєму особистому сенсі. Наприклад, у його творчості присутнє визнання необхідності існування як світлої, так і темної сторін буття, тлумачення зла і пекла як дієвої енергії [6]. Наприклад, у поезії «Божественний образ» бачимо такий паралелізм автора:

«Cruelty has a human heart,
And Jealousy a human face...»

Тонкість такого прийому маємо передавати через такий самий прийом когнітивного, тобто не прямого, проте осмисленого сприйняття читачем:

«Безсердість має людське серце,
А в заздрості людське лице...»

У художньому оформленні абстрактного фону Блейк звертається до переосмислення «ідилічного» [2, с. 52] романтико-сентиментального пейзажотворення. У поезії «Ніч» можна прослідити такі художні засоби ілюстративно-алюзійного опису природної картини:

«The moon, like a flower
In heaven's high bower...»

Зосередимо увагу на порівнянні автором місяця з квіткою, а неба – з його житлом. Поет-митець звертається до фантазії реципієнта, провокуючи його до відтворення в уяві картини, яку змальовує автор. Відповідно, для її передачі маємо застосовувати таку саму абстрактність при формулюванні опису пейзажу природи. Отримаємо перероблену сприйняттям перекладача картину, яка проте втілює оригінальний авторський задум:

«Місяць, як квіт,
Пелюстками хмар повит...»

Окремо у творчості поета слід виділити художній повтор. Виступаючи текстоутворювальним елементом дискурсу, стилістичний повтор дозволяє автору привернути увагу читача до важливого елементу тексту [3, с. 31].

Художні повторення в поезії Вільяма Блейка проявляються в різних формах, таких як анафора, епіфора, кільцевий повтор, паралелізм, простий повтор, послідовний повтор, хіазм [3, с. 32]. Автор може використовувати повтор як інструмент композиційного обрамлення. Але частіше за все Блейк звертається до повторення для підкреслення певних елементів художньої картини власного поетичного світу. Наприклад, у вірші «Весна» повтор виступає засобом творення звукового обрамлення твору:

«Merrily,
Merrily, merrily to welcome in the year».

Основним завданням при перекладі поезії Вільяма Блейка стає комплекс задач, серед яких можна виділити передачу системи тропів, зокрема асоціацій, метафор, епітетів, порівнянь, персоніфікацій [1, с. 136], що характеризуються значною кількістю у творчості поета. У його знаменитому творі «Отруйне дерево» можемо відстежити лінію персоніфікації «отруйного дерева», що росте з сімені гніву. Крім того, ця персоніфікація у свою чергу передає метафоричність емоційної градації людини, в якій «розростається» почуття ненависті до іншої людини:

«And it grew both day and night,
Till it bore an apple bright...»

Таке триєдине виконання структури «зміст-форма-образ» у співвідношенні зростання дерева та людського гніву маємо передавати відповідним метафоричним зворотом:

«Ріс він вдень та і вночі,
І зріло яблучко в його листі...»

Таким чином, робимо висновок, що поезія англійського поета-новатора та митця-візіонера Вільяма Блейка сповнена різноманітних художніх засобів, спектр яких варіюється від метафор (персоніфікацій) і повторів до оригінальних епітетів і порівнянь. Усі ці композиційні особливості обумовлюються художністю творів автора, отже мають бути належним чином передані під час перекладу. Вірші поета характеризуються рядом неповторних

принципів відтворення авторської картини світу та глибоким символістичним підґрунтям, що виражає провідні теми та ідеї творчості цього автора. Отже, усе це має бути врахованим для досконалого перекладу поезії митця.

Література:

1. Белінська І. Д. Вербалізація духовності у циклі «Songs of Innocence» Вільяма Блейка. Філологічні трактати. Том 5. № 2. 2013. С. 135-139.
2. Белінська І. Д. «Загублені» та «винайдені» – пошуки істини в поетичній проекції Вільяма Блейка (на прикладі віршів «The Little Girl Lost» та «The Little Girl Found» із циклу «Пісні Досвіду»). Серія : Гуманітарні науки. 2019. № 1 (56). С. 49-53.
3. Грижак Л. М., Приймаченко А. В. Повтор як засіб створення емоційної виразності в поезії Вільяма Блейка. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер. : Філологія. 2017. № 27. Том 2. С. 31-34.
4. Ревуцька С. К. Критерії художності у перекладознавстві. Особливості художнього перекладу: граматичний аспект : монографія. ДонНУЕТ. Кривий Ріг : Вид. Р. А. Козлов, 2018. С. 7-24.
5. Широкова І. І. Специфіка та мультимодальні засоби актуалізації індивідуально-авторської картини світу В. Блейка : дис. на здобуття наук. ступеня док. філософ. : спец. 035 «Філологія». Запоріжжя. 2021. 295 с.
6. Яремчук В. Трансформація жанру видання: від Вільяма Блейка до Чарльза Вільямса. Вісник Львівського університету : Сер. : Іноземні мови. 2011. Вип. 18. С. 305–314.
7. Blake W. Songs of Innocence and Experience [Electronic Resource] – URL: <https://www.gutenberg.org/files/1934/1934-h/1934-h.htm> (date of addressing: 15.10.2022).

Збірник матеріалів
Всеукраїнської науково-практичної конференції
студентів та молодих науковців
ХАРКІВ, 28 жовтня, 2022

Відповідальний за випуск
Комп'ютерна верстка

В.В. Самаріна
А.Л. Тихонравов